

DONELAIČIO ŽEMĒ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2016 m.
rugsėjis
Nr. 3 (216)

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

Nebuvau kultūros žmogus 3

AKTUALIJOS

Mokslo metų pradžia Karaliaučiaus krašto lituanistinėse mokyklose .. 5

Karaliaučiaus vaikų kūrybinė stovykla „Palikimas - 3“ Šventojoje 7

Gyvenimas, atiduotas lietuviškai mokyklai Karaliaučiaus krašte 10

Dešimt metų – su lietuvių kalba Karaliaučiaus universitete 12

Учимся говорить по-литовски 13

Valdžios institucijų pasikeitimai Karaliaučiaus srityje 23

SUKAKTYS

Konferencija, skirta Gotfrydai Ostermejeriui 14

Mažosios Lietuvos intelektualas Gotfrydas Ostermejeris apie baltus, germanus, slavus ir kitas tautas bei tautes 16

Ruošiamės Vydūno gimimo 150-mečio suvakčiai 19

ŠVENTĖS

Sueiga pas Martyną Jankų 21

K.DONELAITIS

Paskutinė Kristijono Donelaičio kelionė 22

Apie Kristijoną Donelaitį 23

NAUJI LEIDINIAI

Tai, kas išlieka ir šventei praėjus 26

Pirmajame viršelyje – Ruduo Tolminkiemyje (G.Skamaročiaus nuotr.)

Paskutiniajame viršelyje – Valtarkiemio (Olchovatkos) evangelikų liuteronų bažnyčia, kurioje kunigavo Merkelis Švoba, Pilypas Ruigys, Johanas Gotfrydas Jordanas, Kristijonas Donelaitis ir kiti šio krašto šviesuoliai (A.Vaškevičiaus nuotr.).

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija

LT-68295 Marijampolė,

Vytauto g. 28

www.donelaitis.info

draugija@donelaitis.info

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,

Gintaras Skamaročius -

K.Donelaičio draugijos

pirmininkas

Saulius Svilius – techninis

redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:

G.Skamaročius (pirmininkas),

N.Kitkauskas, V.Gocentas,

V.Juraitis, Dž.Maskuliūnienė,

A.Matulevičius, R.Senapėdis,

V.Šilas

Spausdino AB „Spauda“,

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai

2016-09-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.

Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone

Tiražas – 1000 egz.

K.Donelaičio draugijos sąskaita:

LT917044060001135106

Projektą iš dalies remia

Spaudos, radijo ir televizijos

rėmimo fondas bei VŠĮ Nemuno

euroregiono Marijampolės biuras

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

www.nemunas.info

„Nebuvau tribūnos žmogus...“

(Ilgamečio „Donelaičio žemės“ redaktoriaus, inžinieriaus ir visuomenės veikėjo Stepono Lukoševičiaus netekus)

Steponas Lukoševičius gimė 1934 metų spalio 30 dieną Šiauliuose, čia įsigijo ir vidurinį išsilavinimą. 1959-aisiais baigė Šiaulių pedagoginio instituto Fizikos-matematikos fakultetą. 1959-1963 metais jis dirbo inžinieriumi Skaičiavimo mašinų specialiajame konstravimo biure prie Vilniaus skaičiavimo mašinų gamyklos. S.Lukoševičius dalyvavo kuriant pirmąją lietuvišką skaičiavimo mašiną – Specialų elektroninį atsitiktinių procesorių analizatorių. 1963-1966 m. jis dirbo Vilniaus elektrografijos moksliniame-tiriamajame institute inžinieriumi, 1966-1992 m. vėl dirbo Skaičiavimo mašinų specialiajame konstravimo biure inžinieriumi konstruktoriumi, dalyvavo konstruojant nemažai skaičiavimo technikos renginių. Jis žinomas kaip vienas pirmųjų lietuviškų skaičiavimo mašinų projektuotojų.

Bendradarbiaudamas su Vokietijos SOEMTRON firma sukūrė Optinį dokumentų skaitymo įrenginį (OBL). 1967-1980 m. S.Lukoševičius buvo 11 išradimų informacijos, įrašomos į laikmenas kodavimo ir dekodavimo srityje autorius ar vienas autorių.

S.Lukoševičius 1967 metais kartu su inžinieriais Edvardu Gudavičiumi (vėliau – istoriku akademiku) ir Zenonu Didžiuliu įkūrė Skaičiavimo mašinų specialaus konstravimo biuro kraštotyros – krašto kultūros ir istorijos pažinimo klubą „Alkas“, buvo jo pirmasis pirmininkas (1967-1972 m. ir nuo 1977 m.). Nors ši darbovietė jau neegzistavo, tačiau klubas ir toliau periodiškai būrė savo narius. Atgimimo ir Sąjūdžio metais klubas „Alkas“ buvo tuomet susi-

Lietuvos Respublikos Seime 2012 m. rugsėjį atidarant plakatų parodą kalba S.Lukoševičius, šalia – istorikas akademikas Edvardas Gudavičius (O.Posaškovos nuotr.)

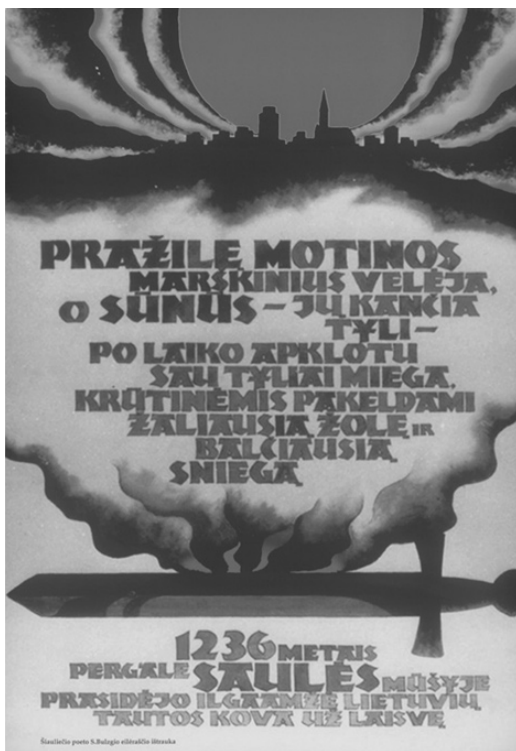
kūrusio Lietuvos kultūros fondo padalinys, o S.Lukoševičius – Lietuvos kultūros fondo tarybos prezidiumo narys.

1992-1993 m. jis dirbo Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerijoje, kuravo švietimo ir kultūros bendradarbiavimo su Rusijos Federacijos Karaliaučiaus (Kaliningrado) sritimi klausimus. 1994-1996 m. Seime jis buvo subūręs įvairių frakcijų narių neformalią grupę bendradarbiauti su Karaliaučiaus kraštu, o 1997-aisiais Karaliaučiaus filharmonijoje surengė pirmosios lietuviškos knygos – Martyno Mažvydo „Katekizmo“ 450 metų jubiliejinės sukakties valstybinį minėjimą. 1995-2003 m. jis dirbo Pilių tyrimo centre „Lietuvos pilys“ architektūrinių tyrimų skyriuje braižytoju.

S.Lukoševičius klubo „Alkas“ nariams, jo svečiams, savo bendradarbiams kasmet organizuodavo pažintines ekskursijas po Lietuvą, Baltarusiją, Latviją, Karaliaučiaus kraštą. Šių išvykų metu dažnai buvo rengiamos talkos, tvarkomi apiešti ar neprižiūrimi istorijos ir kultūros paminklai, įvairios vietos. Kai kurios šių išvykų, ypač į Karaliaučiaus kraštą vykdavo visos Lietuvos mastu. Pavyzdžiui, 1989 metų balandžio 16 dieną talka Kristijono Donelaičio gimtinėje Lazdynėliuose sodinant 275 ąžuolų giraitę – toje talkoje dalyvavo per 400 dalyvių iš visos Lietuvos. Taip pat gausus talkininkų būrys buvo atvykęs į Tolminkiemį ir Lazdynėlius 1992 metų gegužės 30 dieną, Lazdynėliuose atiden-giant paminklinį akmenį.

Klubo „Alkas“ veikla pasižymėjo ir įvairiapusiškumu. Jau sovietmečiu čia buvo rengiamos cenzūros nepažabotos istorijos paskaitos, kurias skaitė inžinierius, o dabar žymus istorikas akademikas E.Gudavičius. Buvo surengti vakarai, skirti lietuviškos profesionaliosios muzikos pradininkams kompozitoriams Česlovui Sasnauskui ir Juozui Naujaliui, kurių dainos Maironio eilių tekstais žadino patriotinius jausmus. Tai buvo puikios progos prabilti apie carinės Rusijos tautinę priespaudą, kuri paskaitų dalyviams asocijavosi su sovietų režimu, tik gero-kai klastingesniu ir pavojingesniu, formavusiu mankurtus – *homo sovieticus*.

Daug pasako ir faktai, jog pranešimus šiuose vakaruose skaitė profesorius Vytautas Landsbergis bei muzikologė Ona Narbutienė. Ruošiant klubo „Alkas“ keliones

Vienas iš S.Lukoševičiaus sukurtų plakatų

po Lietuvą mielai talkininkaudavo profesorius Česlovas Kudaba. Po kelionės į Adomo Mickevičiaus gimtinę ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilių Baltarusijoje lankymo klubo pirmininkas, nors ir nepartinis, buvo iškviestas pasiaiškinti į Vilniaus komunistų partijos komitetą. S.Lukoševičius talkininkavo 1987-1992 metais atkasant Vilniaus Žemutinės pilies kunigaikščių rūmų pamatus, taip pat 1984-1986 metais tiriant Vilniaus katedros (tuomet – Paveikslų galerijos) rūsius.

1992 metais įkūrus Kristijono Donelaičio draugiją, S.Lukoševičius buvo šios draugijos tarybos narys, 1992-2014 metais – laikraščio „Donelaičio žemė“ redaktorius, daugelio straipsnių autorius, šio leidinio meninis apipavidalintojas. Šiame darbe jam nuolat talkino gyvenimo ir veiklos bendražygė, lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja žmona Janina Čepulytė-Lukoševičienė. Laikraštis vertingai pasitarnavo informuojant Donelaičio žemės lietuvius apie atgimusios Lietuvos

gyvenimą, valstybinę ir visuomeninę veiklą, rūpinantis šio krašto paveldo išsaugojimu ir puoselėjimu, o taip pat vietos bendruomenės telkimu, švietimu, šios veiklos atspindėjimu ir įamžinimu.

S.Lukoševičius klubo „Alkas“ renginiams sukūrė per šimtą didelio formato (75X50 cm) spalvotų plakatų Lietuvos istorijos ir kultūros tematika, kurie išsiskyrė šrifto, išraiškingo ir apibendrinto piešinio derme. 2015 metais paruoštame plakatų rinkinyje „Lietuvos istorijos ir kultūros pažinimo klubo „Alkas“ plakatai“ S.Lukoševičius rašė: „Šiame rinkinyje sudėti „Alko“ plakatai, piešti nuo 1967 metų.

Daugiausia jų sukūriau atgimimo ir Sąjūdžio metais bei lemtinomis Nepriklausomybės gynimo dienomis 1990-1991 metų sandūroje. Vieną paskutiniųjų plakatų pagal J.Zikaro „Laisvės“ angelo siluetą nupiešiau 1991 metais, prasidėjus Lietuvos atkurtos Nepriklausomybės tarptautiniam svaiginančiam pripažinimui... Nebuvau tribūnos žmogus, todėl vertybes ir savąsias nuostatas atskleidžiau „Alko“ veikloje ir plakatuose. Juos piešiau kaip sugebėjau, norėdamas išryškinti Tėvynės istorijos ir kultūros faktus, svarbius klubo veiklai.

Pirmą kartą „Alko“ plakatų visuma eksponuota klubo veiklos sovietmečiu apžvalginėje parodoje, surengtoje 1988 metų birželio viduryje – po Sąjūdžio susikūrimo. Atidaryta Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje, „Sigmos“ gamybinio susivienijimo pagrindinėje įmonėje, kurioje dirbo per 5 tūkstančius darbuotojų, paroda, papildoma naujais laiko aktualijas atspindinčiais plakatais veikė iki 1991 metų pabaigos, o jų elektrografines kopijas „Alko“ bičiū-

liai platino „Sigmai“ pavaldžiose įmonėse.

Dar sovietmečiu „Alko“ plakatų parodą buvo surengę Šiaulių inžinierių namai, o atgavus Nepriklausomybę – Mokslininkų rūmai Verkiuose bei Lietuvos kultūros fondas. Plakatus piešiau ant skaičiavimo mašinoms pakuoti naudoto prasto puskartonio, tad per trisdešimt metų jis parudavo. Iš viso sukūriau per šimtą 75-50 cm dydžio plakatų“.

Profesorius Juozas Galkus knygoje „Lietuvos plakato istorija“ (VDA leidykla, 2015 m.) rašė, kad „S.Lukoševičiaus plakato „Sąjūdis“ (1988 m.), padauginto tuomet populiaria sovietine elektrografine įranga „Era“ du atspaudai net pateko į Viktorijos ir Alberto muziejaus Londone darbuotojų rankas kartu su kitais Sąjūdžio leidiniais ir dabar ten saugomi“.

S.Lukoševičius buvo Mažosios Lietuvos reikalų tarybos narys ir aktyvus bendradarbis. 2014 metais kaip Mažosios Lietuvos istorijos ir paveldo bei Kristijono Donelaičio palikimo įamžinimo puoselėtojas, vienas iš Lietuvos istorijos ir krašto kultūros pažinimo klubo „Alkas“ steigėjų, ilgametis jo pirmininkas buvo apdovanotas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Padėkos raštu ir atminimo dovana, o taip pat Lietuvos Respublikos ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi.

S.Lukoševičius mirė Vilniuje 2016 metų liepos 8 dieną, palaidotas Vilniaus Sudervės kapinėse šeimos kape prie mylimos žmonos Janinos.

Dėl skaudžios netekties reiškiamame nuoširdžią užuojautą dukrai Nomedai ir sūnui Martynui, bendražygiams Vilniuje, visoje Lietuvoje ir užsienyje.

Žurnalo „Donelaičio žemė“
redkolegija

Mokslo metų pradžia Karaliaučiaus krašto lituanistinėse mokyklose

Jau daugiau nei du dešimtmečius Karaliaučiaus krašte mokslo metų pradžios šventės vyksta Lietuvių kalbos ir etninės kultūros mokyklėlėse bei fakultatyvuose. Džiugu, kad mokslo metų pradžia lietuvių kalbos ir etnokultūros būrelių vadovams tapo išskirtine švente, kuriai ruošiamasi iš anksto.

Mažiausieji mokinukai, **Tilžės (Sovetsko)** vaikų darželio „Rondničok“ lietuviškos grupės lankytojai, pirmąją mokslo metų dieną sulaukė ypatingų svečių, juos aplankė „Aukšinio raktelio“ pasakos herojai Buratinas, Malvina, Pjero ir Artemonas. Dvidešimt šešių būsimų mokinių grupei šiemet ir toliau vadovauja Regina Kapkova ir Irina Bojeva. Jau tapo tradicija, kad pirmąsias Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų mokslo metų pradžios konferencijas koncertine programa pasveikina šio darželio lietuviškos grupės ansamblukas, jie programėlę mokytojams parengė ir šiemet.

Pirmąją užsiėmimą **Romuvos (Gurjevsko)** folklorinio ansamblio „Rūtelė“ vadovė Irena Tiriūba skyrė Lietuvos simbolikai: skambėjo Lietuvos himnas, ji papasakojo apie herbo ir vėliavos prasmę ir sukūrimo istoriją. Ansamblių dalinasi vasaros išpūdžiais, pasakojo apie Šventojoje vykusią Lietuvių kalbos ir etnokultūros stovyklos „Palikimas-3“ kūrybines užduotis ir kurtus filmus, tarėsi, kaip ruošis Lietuvių kalbos olimpiadai, dainų festivaliui ir miesto renginiams. Buvo atsakingai sprendžiami ansamblio veiklos organizavimo reikalai -- išrinktas naujas seniūnas bei paskirtas už muzikos instrumentus, knygas ir

tautinius rūbelius atsakingas narys. Vadovė savo kolektyvui priminė atsargaus ir kultūringo elgesio taisykles, daug dėmesio skyrė ir naujiems nariams.

Lazdynų (Krasnoznamensko) folklorinio ansamblio „Malūnėlis“ vadovė Alma Janvariova pasidžiaugė, kad mokslo metų pradžia gausi renginių: vyko pasiruošimas folkloro festivaliui, kuris rengiamas jų mieste, konferencija Gotfrydui Ostermejeriui Raudondvaryje ir dar gausybė kitų, apie kuriuos dar turėsianti progos papasakoti ateityje.

Gumbinės (Gusevo) vaikų folkloro ansamblis „Nadrūvelė“ turi tradiciją pirmąjį užsiėmimą pradėti šeimyniškai: ansamblių susirenka prie arbatos puodelio ir lietuviškų saldumynų, taip draugiškoje aplinkoje pasveikina naujokus, kurių šiemet net trys. Būrelio vadovė Gražina Kolego vedė pažintinę ekskursiją kolektyvo Lietuvių etnokultūros muziejuje – kabinete. Po jos pirmokams garbingai įteikti „Lietuvos pirmokų pasai“. Naujiems dalyviams ansamblių parodė keletą ratelių,

padainavo pačias mylimiausias dainas bei sutartines. Po to visi kartu aptarė šių mokslo metų planus. Pirmasis užsiėmimas įsiminė pozityvia ir gera nuotaika, kurią įamžino nuotraukose.

Rugsėjo mėnesį **Stalupėnų (Nesterovo)** mokykloje pradėjo veiklą kaimyninės lietuvių tautos kultūros ir kalbos būrelis. Mokinių paskatos mokyti lietuvių kalbos yra skirtingos: kai kurių gimnainiai yra lietuviai, kai kurie turi draugų, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, o kiti domisi kaimynine kultūra, tradicijomis ar nori išmokyti naujų dalykų ir aplankyti Lietuvą, dalyvauti ekskursijose.

Pagrindiniai būrelio tikslai - tradicijų ir kultūros paveldo išsaugojimas, supažindinimas su bendra Rusijos ir Lietuvos istorija ir kultūra, sakinės ir rašytinės lietuvių kalbos įgūdžių formavimas.

Pirmoje pamokoje vaikai stebėjo pristatymą ir prisiminė šventes, projektus, konkursus ir praėjusių mokslo metų ekskursijas, kurių buvo net kelios. Įsimintiniausios iš jų, vaikų nuomone, buvo Kalėdos, Velykos, Duonos diena, literatūros

„Nadrūvelės“ vaikų užsiėmimas

šventė „Svečiuose pas Donelaitį“ ir dvi ekskursijos į Marijampolę bei Suvalkus.

Būrelis palaiko draugiškus ryšius su Druskininkų „Atgimimo“ mokykla. Praėjusiais mokslo metais pagal projekto „Į ateitį žvelgiame kartu“ programą buvo priimta didelė mokytojų delegacija iš šios mokyklos, o šiemet planuojama Stalupėnų mokytojų ir mokinių išvyka į Druskininkus pagal projektą „Mažosios Lietuvos kultūros žmonės“.

Karaliaučiaus 40-oji gimnazijos mokytoja Tatjana Poliak lietuvių kalbos fakultatyvo veiklą pradėjo organizuodama atranką kūrybinių darbų tarptautiniam konkursui „Bilingva“. Šį konkursą jau antrus metus organizuoja Valstybinė autonominė aukštojo mokslo įstaiga „Maskvos atvirojo mokslo institutas“. Viena iš pagrindinių konkurso nuostatų - tolerancija ir kultūrų dialogo, jaunimo pilietinio sąmoningumo ir pagarbos istorinei praeičiai bei tautinėms mažumoms skatinimas.

Saulėtą, gražią rugsėjo dieną į sekmadieninės mokyklos mokslo metų atidarymą susirinko vaikai su tėveliais, svečiai ir Lietuvos Respublikos Generalinio konsulato **Karaliaučiuje** atstovai.

Lietuvių kultūros ir kalbos būrelio Stalupėnuose nariai

„ABĖCĖLĖS“ šventė prasidėjo nuo konsulės Alinos Budrauskaitės sveikinimo, mokyklos mokytojų, tėvelių ir vaikų, kurie pasveikino visus susirinkusius su mokslo metų pradžia ir pasidalino savo prisiminimais apie prabėgusias atostogas. Dauguma svečiavosi Lietuvoje pas senelius, vaikų stovyklose „Lietuvių namuose“, „Žilvityje“ ir „Palikimas-3“. Į mokyklos gretas buvo priimti 9 nauji mokiniai ir kiekvienas buvo apdovanotas prisiminimo dovanėle. Šiais metais mokyklėlę lankys 42 mokinukai, jų skaičius auga.

Ši sekmadieninė mokykla veikia jau 9 metus. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos ir Šventosios

bažnyčios kunigo Anupro Gauronsko pagalbos ir palaikymo bei buvusios lietuvių draugijos pirmininkės Laimos Meščeriakovos iniciatyvos dėka lietuviškas žodis atgijo tarp jaunimo ir mūsų mieste. Buvo skirtos patalpos pamokoms vesti prie bažnyčios, o vėliau, nuo 2012 metų, Generalinis konsulas leido vaikams mokytis jo patalpose.

Mokyklėlėje vaikai pradeda mokytis savo protėvių ir savo gimtosios lietuvių kalbos, gramatikos, istorijos, geografijos, susipažįsta su lietuvių tautos papročiais ir tradicijomis, dalyvauja visose valstybinėse, kalendorinėse šventėse, mokosi dainuoti ir skaityti eilėraščius. Dalyvaujama įvairiuose piešinių konkursuose Karaliaučiuje ir Lietuvoje, organizuojamas tradicinis piešinių konkursas „Šalis ta Lietuva vadinasi...“, lietuvių kalbos olimpiados, vyksta dainų festivaliai, kiti renginiai.

Parengta pagal Onos Druseikaitės - Ruževičiūtės, Tatjanos Rodenko, Stelos Škūrinos ir Laimos Meščeriakovos informaciją.

„Abėcėlės“ šventė sekmadieninėje mokykloje Karaliaučiuje

Platesnė informacija apie mokslo metų pradžios renginius įvairiose Karaliaučiaus krašto lituanistinėse mokyklose – svetainėje www.donelaitis.info

Karaliaučiaus vaikų kūrybinė stovykla „Palikimas - 3“ Šventojoje

Šventojoje rugpjūčio 1-13 d. vyko Karaliaučiaus (Kaliningrado) srities vaikų kūrybinė stovykla „Palikimas-3“. Jau trečius metus Karaliaučiaus srities lietuvių kalbos mokytojų asociacijos rengiamas stovyklas remia Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija bei Čikagos Mažosios Lietuvos Lietuvių Draugijos (MLLD) fondas (projekto sumanytojas ir vadovas - Aleksas Bartnikas, Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacijos pirmininkas). Pirmą kartą Karaliaučiaus srities lituanistinių mokyklų mokiniais kūrybinė stovykla organizuota Lietuvoje. 2014-aisiais Kristijonui Donelaičiui ir 2015-aisiais Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui paminėti skirtos stovyklos buvo surengtos Krante (Zelenogradske), Karaliaučiaus srityje, netoli nuo Kuršių nerijos esančiame kurortiniame mieste prie Baltijos jūros.

Organizatorių sumanymu mokinių ir menininkų komanda, naudodami piešimo smėlyje techniką, turėjo sukurti muzikinį animacinį filmą „Rėzaniumas“. Tema pasirinkta neatsitiktinai - šiais metais minimos Mažosios Lietuvos lietuvių visuomenės veikėjo, lituanisto, teologo, tautosakininko, Karaliaučiaus universiteto profesoriaus, pirmojo lietuvių liaudies dainų rinkinio sudarytojo Liudviko Gedimino Rėzos 240-osios gimimo metinės. Filmo pavadinimui pasirinktas L. G. Rėzos lėšomis neturtingiems studentams pastatyto bendrabočio vardas (vadinamas

Rėzaniumu), jo pastatas Karaliaučiuje yra išlikęs dar ir šiandien.

Menininkams susidoroti su nelengva kūrybine užduotimi ir į vieną filmą sujungti skirtingas technikas pasirodė sudėtinga, tad stovyklautojai viršijo jiems keliamus uždavinius ir vietoj vieno muzikinio animacinio filmo pasaulį išvydo du – animacinis, sukurtas naudojant smėlio piešimo

Stovyklos dalyviai po koncerto Kurhauzo salėje

techniką bei filmas-klipas „Rėza. Ratas. 5 kompozicijos pamokos“. Dvi grupės kūrė savitomis meninėmis priemonėmis ir savaip pristatė „Rėzaniumo“ idėją.

Smėlio animaciją kūrė Karaliaučiaus studijos „PeSoK“ dailininkės, kurių užduotis buvo per trumpą laiką išmokyti stovyklos dalyvius piešimo smėliu pagrindų, surežisuoti ir sukurti filmo paveikslėlius bei juos įrašyti. Kūrybinė dirbtuvė „PeSoK“ (<https://vk.com/tmpesok>) Karaliaučiuje gyvuoja jau 5 metus. Joje vaikai mokomi piešti smėliu bei sukurtiems vaizdams parinkti muziką ir visa tai sujungti į vientisą vaizdą. Šios studijos mokiniai dalyvauja įvairiuose projektuose ir tarptautiniuose konkursuose, pristatydami savo smėlio animacijos darbus. Pasak kūrybinių dirbtuvių vadovės Tatjanos Leonovos, pasiūlymas dalyvauti vaikų kūrybinėje sto-

vykloje „Palikimas-3“ bei sukurti animacinį filmą „Rėzaniumas“ pasirodė labai įdomus.

Jau pats filmo pavadinimas atskleidė šio kūrinio temą. Prieš kurdami scenarijų, meno dirbtuvės „PeSoK“ mokiniai domėjosi L.G.Rėzos gyvenimu ir atliktais darbais, ieškojo papildomos informacijos, tuo tikslu lankėsi Karaliaučiaus muziejuje „Fridlando vartai“. Būsimo projekto dalyviams buvo įdomu sužinoti, kaip XVIII amžiaus pabaigoje atrodė lietuvių tautinis kostiumas, kokia buvo to meto Kuršių nerijos gyventojų buitis, namų aplinka. Jie rinko žinias ir apie lietuvių muzikos ins-

trumentus: kankles, ožragius, dūdas, skudučius, domėjosi ir pačiu Karaliaučiaus Albertinos universitetu, kur mokėsi ir dirbo L. G. Rėza. Stovyklos atidarymo šventėje studijos mokinės Anastasija Miliavskaja ir Eleonora Davydova kartu su savo mokytoja Arina Koroliova pristatė savo kelis mėnesius specialiai šiai šventei kurta smėlio šou. Kitą dieną meistriškumo pamoka buvo vedama visiems, po jos atrinkti vienuolika gabiausių, kurie vėliau ir kūrė smėlio animacijos filmą „Rėzaniumas“.

Animacinį smėlio grafikos filmą sudaro keturios dalys: „Smėliu užpustytas gimtasis kaimas“, „Daina kaip paukštė“, „Mūšiuose prieš Napoleoną“, „Našlaitis, nuvertęs kalnus“. Kiekvienas iš atrinktų vaikų nupiešė vieną iš filmo paveikslų, o bendrą visumą sujungė ir sudėtingiausias filmo elementus piešė kūrybinės dirbtuvės moki-

Karaliaučiaus vaikų kūrybinė

Prastas pajūrio oras stovyklautojų nuotaikos nesugadino

nės, stovyklos dalyvės Anastasija Miliavskaja, Eleonora Davydova, Marija Dominyka Kurakova. Filmo vaizdo operatorė, atlikusi ir smėlio grafikos bei montažo darbus - Arina Leonova.

Įdomus ir užburiantis buvo pats filmo kūrimo procesas - pirmieji mokinių kūrybinės grupės piešiniai nustebino net ir studijos „PeSoK“ dailininkes. Pamatę pirmuosius filmo kadrus, smėlio animacijos pirmokai nusprendė sužinoti kuo daugiau šio meno paslapčių: piešti portretus, architektūrą, gamtos vaizdus. Studijos vadovė T. Leonova džiaugėsi naujaisiais savo mokiniais, kuriems tapyba smėliu tapo užburiančiu kūrybiniu procesu. Pasak jos, net stebėti tai, kaip kuriamas smėlio paveikslas, teikia didelį malonumą: „Vaizdas keičiasi vienu rankos mostu, vieną atvaizdą keičia kitas ... ir taip toliau, kol leidžia menininko vaizduotė. Manoma, kad piešimas ant smėlio lavina smulkiąją motoriką, dėmesį, atmintį, mąstymą, erdvės suvokimą, atskleidžia kūrybinį potencialą. Ši meno rūšis - tam tikras antidepresantas, nes kūrybiniame procese tuo pačiu metu dalyvauja dvi rankos, veikia abu smegenų pusrutuliai, žmogus tuo pat metu atsipalaiduoja, harmonizuojasi jo pojūčiai ir mintys. Piešiant ištirps-ta sukaupias negatyvas ir susikuria

tiesiog gera nuotaika ir vidinė ramybė. Tuo visuomet ir išsiskirdavo „PeSoK“ kūrybinės dirbtuvės darbo atmosfera“.

Filmo „Rėzaniumas“ kūrybinei grupei buvo labai malonu, kai paskutinę kūrybinio proceso dieną pas juos į užsiėmimą atėjo vaikai iš Baltarusijos, kurie taip pat ilsėjosi jiems organizuotoje stovykloje sveikatos centre „Energetikas“. Tuomet Nadežda Vlasova, Polina Ežikova, Igoris Zolotariovas, Artiomus Vrazovas, Antonas Lavrenčiukas, Anastasija Presnova, Julija Maksimenko parodė tikrąjį smėlio šou, skambant muzikai piešė ant šviesos stalo, o žiūrovai stebėjo jų kuriamą vaizdą ekrane. Smėlio šou - tai smėlio grafikos aukštasis pilotažas, vienu metu pagal ritmą turi sutapti muzika ir piešinys. Animacinio filmo „Rėzaniumas“ grupė tikisi, kad visi, kurie žiūrės šį filmą, bendrą vaikų ir profesionalių smėlio grafikos dailininkų darbą, patirs didelį malonumą ir susipažins su sudėtingu L.G.Rėzos gyvenimu ir veikla.

Filmą-klipą „Rėza. Ratas. 5 kompozicijos pamokos“ kūrusiai komandai vadovavo Vladimiras Bočarovas, o jam padėjo jauni muzikos, teatro ir kino profesionalai: kompozitorė Juta Pranulytė, etnomuzikologė Emilija Vaiginytė, džiazo muzikantas ir

kompozitorius Mantvydas Pranulis, kino operatorė Jelena Vasiljeva. V.Bočarovas jau trečiąjį kartą ėmėsi nelengvo kūrybinio iššūkio – kartu su Karaliaučiaus lituanistinių mokyklų mokiniais naujomis meninėmis formomis perteikti iškiliausių lietuvių kultūros asmenybių kūrybinį palikimą, suteikti jam naujų prasmų, skambesio bei spalvų. Pasak režisieriaus, šiame filme nėra įvykių, nėra siužetinės intrigos, tai kalbos analizė ir istorijos, įvairių kultūrinių modelių palyginimas. Kalba suprantama platesne prasme, ne vien lingvistiniame kontekste, bet labiau kaip tarpkultūrinis reiškinys. Filmu nesiekama pristatyti L.G.Rėzos gyvenimo, tačiau jis atspindi mito kūrimosi kultūroje svarbą. Mitų kūrimas ir mitologija, kurie reiškiasi ženklais ir simboliais, yra tiesiogiai susiję su kalba ir jos gebėjimu išreikšti turinį.

Kalbant apie lietuvių poetą, vertėją ir filologą L.G.Rėzą, jo mokslinio susidomėjimo objektas – mitas, susijęs su kultūrinės tradicijos pagrindo bei tautinio tapatumo paieškomis. 1825 metais buvo parengtas ir išleistas pirmasis lietuvių liaudies dainų rinkinys „Dainos oder Litauische Volkslieder“ („Lietuvių liaudies dainos“ vokiečių kalba - „Litauische Volkslieder“). Folkloristikos dėka, kuri ir kilusi iš mito, remiantis jo klasikine samprata, kultūra atsinaujina ir praturtėja, atrasdama naujas bazines reikšmes. Tokią mintį siekiama perteikti ir filmu-klipu, kuriame gausu citatų iš prancūzų eseisto, kritiko Rolano Barto veikalo „Mitologija“ (1957), pvz.: „Mitas - tai pavogtas ir sugrąžintas žodis. Žodis grįžta jau pakitęs, ne toks, koks buvo pavogtas <...>“; „Pagrindinis mito principas – istorijos virsmas gamta“ arba „Verčiant istoriją gamta, mitas taupo: jis atsisako sudėtingų žmonių san-

stovykla „Palikimas - 3“ Šventojoje

tykių, dovanoja paprastumą, atsisako bet kokios dialektikos, bet kokių bandymų suvokti daugiau, nei yra matoma, jo kuriamame pasaulyje nėra prieštaravimų, nes nėra ypatingos prasmės, šis pasaulis yra akivaizdus, suteikiantis palaimą savo aiškumu, daiktai tarsi patys savaime kažką reiškia“.

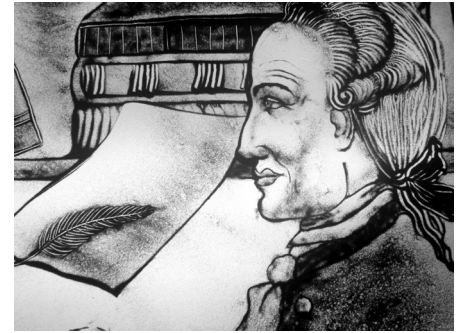
Stovyklos dalyviams ypač patiko kompozitorės Jutos Pranulytės vedami muzikos užsiėmimai, kurių metu buvo nagrinėjamos L.G. Rėzos užrašytos Mažosios Lietuvos lietuvių dainos. Jie ne tik mokėsi melodijų ir tekstų, bet ir ieškojo inovatyvių muzikinių sprendimų. Stovyklos dalyviai Rėzos dainas aranžavo, užrašytiems tekstams kūrė melodijas. Kurdami jie stebėjo ir supančią aplinką: įvairūs objektai panaudoti originalių kompozicijų kūrybai, analizuoti garsai, surengtos garsų įrašų kūrybinės dirbtuvės, o įrašyti garsai pateko į filmo muzikos takelį (stovyklos „Palikimas 3: Liudvikas Rėza“ garso įrašų galima paklausti <https://soundcloud.com/palikimas3>).

Tarp meno užsiėmimų stovyklos dalyviams buvo organizuotos lietuvių kalbos ir kultūros pamokos, kurias vedė stovyklos vadovė Tatjana Rodenko bei lietuvių kalbos mokytoja Ona Druseikaitė-Ruževičiūtė. Stovyklos organizatoriai pasirūpino turiningu stovyklautojų laisvalaikiu: įvyko gimtadienių šventė (gimtadienius šventusių vaikų dovanoms ir visų stovyklautojų vaišėms lėšų skyrė Čikagos MLLD), smagiai visi trypė liaudiškų dainų ir šokių vakare (ratelių ir žaidimų mokė patys mokiniai, Karaliaučiaus krašto folkloro kolektyvų „Rūtelė“ (vad. Irena Tiriuba) ir „Malūnėlis“ (vad. Alma Janvariova) dalyviai), buvo rengiami lavinantys ir sportiniai žaidimai, kuriuos vedė Įsruties (Černiachovsko) miesto jaunieji

pedagogai - trečius metus „Palikimo“ vadovu dirbantis Timofėjus Piniaginas ir sporto vadovas Večiaslavas Aliošinas. Stovyklos dalyviai ir svečiai taip pat sulaukė ir ilgamečių savo draugų apsilankymo: koncertavo Šiaulių kamerinis choras „Bičiulis“, spektaklį „Eglė žalčių karalienė“ parodė „Stalo teatras“. Stovyklautojus aplankė ir Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Karaliaučiuje generalinis konsulas Olegas Skinderskis.

Karaliaučiaus krašto moksleiviai liko dėkingi šią stovyklą kuravusiai sveikatos centro „Energetikas“ valdybos narei Ritai Matulevičienei už sudarytas sąlygas ir šios įstaigos darbuotojų rūpestį visos stovyklos metu, o ypač už galimybę aplankyti Palangą ir Klaipėdą. Palangoje praleista popietė stovyklautojams įsiminė naujomis pažintimis su Palangos savivaldybės jaunimo reikalų koordinatore Laura Grenčiene ir jaunimo studijos vadovu Tautvydu Lubiū, kurie mielai sutiko priimti stovyklos dalyvius Kurhauzo pastogėje ir papasakoti apie savo veiklą, skatinant jaunimo aktyvumą bei įgyvendintus projektus (festivalį „Sportas visiems“, „Pirmą kartą prie jūros“, „Dviračiu: Palanga-Vilnius-Palanga“ ir kt.). Belieka tikėtis, kad užsimezgusi pažintis su aktyvaus Palangos jaunimo atstovais išaugs į tarptautines jaunimo iniciatyvas bei bendrus Lietuvos ir Karaliaučiaus krašto jaunimo organizacijų projektus, nes pirmasis žingsnis šio tikslo link jau įvyko - pirmąjį koncertą Kurhauzo salėje surengė stovyklos „Palikimas“ balsas Antanas Paukštys, Tilžės (Sovetsko) Vaikų kūrybos centro lietuvių kalbos būrelio narys (vad. Tatjana Pavlova).

Visi buvo sužavėti pasiplaukiojimu po Klaipėdos jūrų uostą

Piešinyje ant smėlio – L.Rėza

laivu „Venus S“ bei apsilankymais Pilies, Gintaro ir Kalvystės muziejuose, miesto grožiu, turtinga istorija bei kultūra. Noras grįžti į Lietuvos pajūrį liko Mažosios Lietuvos palikimo saugotojų širdyse, o sukurti filmai, kurie bus pristatyti Karaliaučiuje, Liudviko Rėzos kultūros centre Juodkrantėje, Klaipėdoje, Vilniaus lietuvių namuose, Utenos rajono švietimo centre tapo tos didelės pagarbos protėvių palikimui įrodymu. Visi norintys pamatyti smėlio animaciją „Rėzianumas“ ir filmą-klipą „Rėza. Ratas. 5 kompozicijos pamokos“ turėtų apsilankyti Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacijos tinklalapyje www.lituanika.ru.

Stovyklos „Palikimas-3“ tikslas - padėti Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenei išsaugoti tautinę kultūrą, gimtąją kalbą, identitetą, palaikyti ir stiprinti ryšius su Lietuva. Jis buvo įgyvendintas visų - ir dalyvių, ir organizatorių, ir „Energetiko“ kolektyvo bei Palangos savivaldybės darbuotojų pastangomis. Liko tik vienas neatsakytas klausimas: „Ar sugrįš į Šventąją „Palikimas-4“? Linkime, kad sugrįžtų ir pakviestų dar gausesnį būrį Karaliaučiaus krašte lietuvių kalbą ir kultūrą puoselėjančių menininkų, mokytojų, mokinių ir jų bičiulių.

Ona Druseikaitė-Ruževičiūtė

Jelenos Vasiljevovs nuotraukos

Gyvenimas, atiduotas lietuviškai

Nesustabdomai bėgantis laikas pamažu ištrina iš atminties svarbius įvykius, žmones, datas. Šiandien jau mažai kas atsimena tuos, kurie savo gyvenimą paskyrė ateinančioms kartoms, skiepydami jiems lietuvišką žodį, papročius, meilę tėvynei. Tai buvo itin svarbus, daug pasiaukojimo reikalavęs darbas, ypač turint galvoje, kad mokytoja Aldona Sabaliauskaitė-Skauronienė, kurią norime prisiminti, beveik visą savo gyvenimą tą lietuvišką žodį puoselėjo Karaliaučiaus krašte, anapus dabartinės sienos (tuometės ribos) buvusioje Šilėnų (Pobedino) lietuviškoje

mokykloje Eitkūnuose (Černyševskojė).

1928-aisiais metais Kalvarijos valsčiuje gimusi būsimoji mokytoja po mokslų Liubavo pradžios mokykloje 1947 metais baigė Marijampolės mokytojų seminariją, dirbo pradinėjų klasių mokytoja Akmenynuose, Būdvietyje, Skardupiuose Vilkaviškio rajone. Kai šeima 1960-aisiais pasistatė namą Kybartuose, čia ir įsikūrė, čia praejo visas mokytojos gyvenimas. Metus padirbėjusi Kybartų pradinėje mokykloje, A.Skauronienė susitarė su Stalupėnų (Nesterovo) švietimo skyriumi, kuris jai lei-

do Šilėnų aštuonmetėje rusiškoje mokykloje Eitkūnuose (rusiška mokykla atkelta iš Šilėnų kaimo ir Eitkūnuose veikė pirminiu pavadinimu) 1961-aisiais įsteigti lietuvišką pradinę mokyklą. Pradinių klasių mokinius lietuviškai ji čia mokė iki 1991-ųjų, po to turėjo dar keletą fakultatyvų. Su šia mokykla ji atsisveikino tik sunkiai susirgusi, apie 2002 metais, šiam darbui atidavusi 42-ejus metus.

„Dažnai pagalvoju, kad man mama savo pasiaukojamu darbu panaši į tą felčerę, kuri per pusnis vykdoma pas gimdyvę sušalo ir mirė, bet pareiga jai buvo svarbiau. Tai buvo tikras pasiaukojimas, kai ji bet kokiū oru, dažnai per lietų apsiavusi aulinius batus pėsčiomis ėjo nuo durų prie durų, prašydama tėvus leisti jų pradinukus į lietuvišką mokyklą. Vieni tėvai mielai sutikdavo, bet būdavo ir tokių, kurie atsisakydavo, pykdavo, blogą žodį pasakydavo. Mamai buvo labai svarbus tas lietuviškas žodis, ji labai norėjo, kad lietuviškų šaknų turintys vaikai nepamirštų savo tėvų kalbos, papročių, istorijos“, - pasakojo Vilkaviškyje gyvenantis jauniausias A.Skauronienės sūnus Juozas Skauronas.

Iki tolesnių kaimų ar pačių Stalupėnų ją automobiliu paveždavo vyras, o toliau jau reikėdavo eiti pačiai – ir taip kiekvienais metais, prieš kiekvieną rugsėjį. Buvo metų, kai lietuviškoj mokykloje susidarydavo net dvi pradinukų klasės, vaikų būdavo per 40, būdavo ir tokių metų, kai jų skaičius siekdavo apie 15. Galima suskaičiuoti, kad pas šią mokytoją lietuvių kalbos ir visų kitų mokomųjų dalykų per daugiau kaip tris dešimtmečius mokėsi apie 800 vaikų.

„Mes esame trys broliai, ir visi trys mokėmės pas mamą Pobedino mokykloje. Nors gyvenome

Eitkūnų (Pobedino) mokyklos mokiniai ir jų mokytoja.

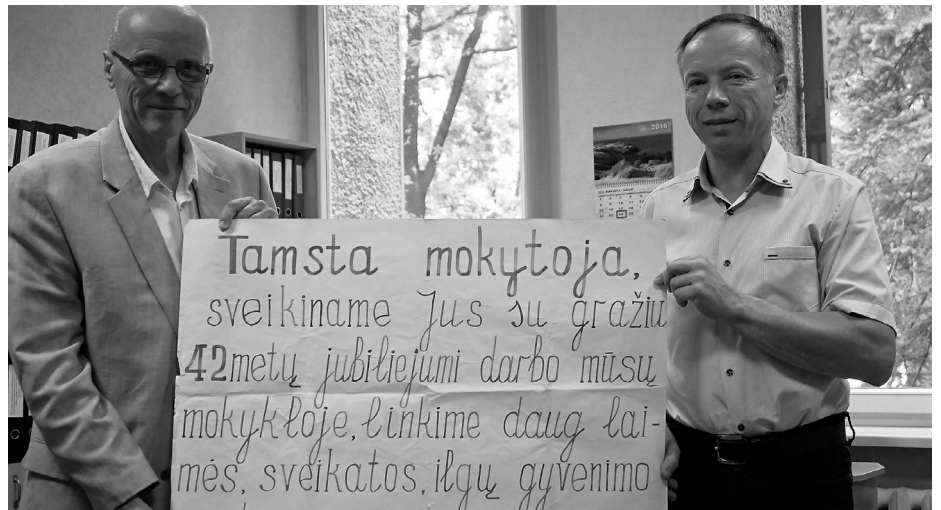
mokyklai Karaliaučiaus krašte

Kybartuose ir kasdien reikėdavo eiti per Lieponos upelį į Eitkūnus, bet ta mokykla buvo arčiau mūsų namų, gal tik koks kilometras, o iki Kybartų pradinės mokyklos buvo gerokai ilgesnis kelias. Vietos vaikai niekada mūsų neįžeidinėjo, neužgauliojo, sugyvenome puikiai, ir mama, kurios rusų kalba iš pradžių buvo tikrai prasta, palaikė puikius ryšius su tos mokyklos mokytojais, jie dažnai ateidavo pas mus į svečius“ - prisiminė vyriausias A.Skauronienės sūnus kaunietis Elegijus.

Į Šilėnų lietuvišką pradinę mokyklą kai kurie tėvai, norėję, kad vaikai mokytųsi lietuviškai, juos kasdien atveždavo net iš Gumbinės (Gusevo). Abu mokytojos sūnūs sako, kad didžioji dalis šią mokyklą baigusiu pradinukų toliau mokslus tęsė Lietuvoje, daugelis čia ir pasiliko. Mokytojos įskiepėta meilė Lietuvai, jos kalbai, istorijai ne vieno gyvenimą pasuko taip, kad klausimo apie pasirinkimą net nekilo – ateitį jie siejo su savo tėvų gimtine, nes A.Skauronienė visada ragino tėvus, kad vaikai toliau mokytųsi būtent Lietuvoje.

A.Skauronienė dirbo ne tik mokytoja. Ji šioje mokykloje vykdė ir daug popamokinės veiklos, buvo subūrusi lietuviškų dainų ansamblį, šokių ratelį, kur buvo šokami tautiniai šokiai, o rūbus jauniems šokėjams paskolindavo Kybartų internatinė mokykla. Mokytoja puikiai grojo akordeonu, to ji išmokė ir sūnų Elegijų, kuris vėliau baigė muzikos mokyklą.

Nedidelės pasienio mokyklos atlikėjai laimėdavo prizines vietas viso Karaliaučiaus krašto festivaliuose, apžiūrose. A.Skauronienė pati kurdavo choreografiją, ji turėjo gerą balsą ir puikiai dainuodavo. Jos parengti šokėjai, dainininkai, deklamatoriai apkeliaavo ne tik

Elegijus (kairėje) ir Juozas Skauronai laiko jų motinai mokinių parašytą plakatą.

visą Karaliaučiaus kraštą, bet dažnai rengė koncertus ir Lietuvoje.

„Mama savo darbui buvo labai atsidėjusi, ji neskaičiavo valandų, su skambučiu jai diena nesibaigėdavo. Savo gera nuotaika, nusiuteikimu ji sugebėdavo užkrėsti ir kolegas rusų mokytojus, kurie net stengėsi išmokti vieną kitą žodį ar frazę lietuviškai, kad galėtų su ja pasikalbėti šia kalba. Buvo ir sunkių akimirų, trūko finansavimo, iš Lietuvos gaudavome tik vadovėlius, kuriuos patys pakais parsinešdavome iš Kybartų knygyno, o šiaip mokyklą išlaikė Rusijos Federacijos švietimo ministerija“, - pasakojo J.Skauronas.

Jis prisimena, kad Lietuvoje jau artėjant didžiosioms permainoms, maždaug apie 1988 metus Stalupėnų švietimo skyrius buvo nutaręs lietuvišką pradinę mokyklą uždaryti. Sužinojusi apie tai A.Skauronienė nuvažiavo pas valdininkus, nuėjo į jų kabinetą ir prašydama leisti mokyklai ir toliau veikti nusimovė nuo piršto bei padovanojo savo žiedą. Tai padėjo – mokykla nebuvo uždaryta ir toliau veikė.

„Mama visą gyvenimą labai daug dirbo, nes ir tris sūnus reikėjo užauginti, ir ūkį turėjome – karvę, kiauliu, paukščių, daržai buvo.

Tėtis irgi daug dirbo vartotojų kooperatyve. Mama už savo darbą to meto valdžios buvo įvertinta – iš savo darbovietės ji gavo dvi paskyras automobiliui, tad įsigijome „Žigulius“, - sakė E.Skauronas.

1992-aisiais mokytoja iš pirmojo atkurtosios Lietuvos švietimo ministro Dariaus Kuolio gavo padėką už ilgametį savo darbą. Po 1991 metų lietuvišką mokyklą uždarius, joje liko tik fakultatyviniai lietuvių kalbos būreliai.

Sūnūs yra išsaugoję ir mamos pildytus mokyklos dienynus, kurie yra rusiški, bet visi įrašai juose – lietuvių kalba. Jie turi ir jau pageltusį plakatą, kurį mokiniai nupiešė atsisveikindami su ilgamete ir labai jų mylėta mokytoja po 42 jos darbo metų šioje mokykloje.

„Dabar man atrodo, kad mamos triūsas mūsų valstybės nebuvo pakankamai įvertintas, nes lietuviybės puoselėjimui ji padarė ištis labai daug. Bėgant laikui vis mažiau kas ją prisimena, nors buvę mokiniai ją dažnai aplankydavo. Pasikeitus padėčiai, lietuviškos mokyklos ten nebeliko, ir mes patys jau seniai buvome prie tos mokyklos durų, nes ten nebenuėisi taip kaip anksčiau“, - sakė J.Skauronas.

Algis Vaškevičius

Dešimt metų – su lietuvių kalba Karaliaučiaus

Šių metų rudenį sukanka 10 metų, kai Karaliaučiaus (Kaliningrado) Baltijos federaliniame I.Kanto universitete lietuvių kalbą dėsto Violeta Lopetienė. Per tą dešimtmetį universitete lietuviškai ji mokė šimtus studentų, o sukakties proga paprašyta prisiminti, koks buvo tas dešimtmetis ir kas labiausiai įsiminė, pasidalino savo prisiminimais ir pamąstymais.

- Kaip atsitiko, kad atsidūrėte Karaliaučiuje ir pradėjote mokyti lietuvių kalbos universitete?

- 2006 metais Karaliaučiaus I.Kanto universitete buvo reikalingas žmogus lietuvių kalbai dėstyti. Buvo paskelbtas konkursas tai vietai užimti, mane pakalbino Lietuvos kultūros atašė Karaliaučiuje, taip pat Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės atstovai, ar galėčiau dalyvauti konkurse. Daug norinčių tą vietą užimti nebuvo, tad konkursą laimėjau ir nuo to laiko štai jau dešimt metų dirbu Karaliaučiuje.

Pradžiai nebuvo lengva, tačiau tada turėjome daug vilčių, buvo planuojama, kad lietuvių kalbos studijos universitete plėsis, bus daugiau dėstytojų, kad ateityje bus galima galvoti apie baltistikos studijas, tačiau taip neįvyko, planams nebuvo lemta išsipildyti. Dėl to apmaudu, nes daug pastangų padėjo ir Lietuvos generalinis konsulas Karaliaučiuje, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, ir Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Lietuvių kalbos institutas ir kitos institucijos.

Violeta Lopetienė K.Donelaičio memorialiniame muziejuje Tolminkiemyje.

- Kokia padėtis su lietuvių kalbos mokymu yra šiandien, kiek studentų turite?

- Prieš dešimtmetį studentų, norinčių studijuoti lietuvių kalbą, buvo nedaug, nes lietuvių kalba buvo pasirenkamoji. Po trejų metų ji tapo privaloma tiems, kurie universitete studijuoja rusų kalbą ir literatūrą ar lenkų kalbą ir literatūrą – tada studentų skaičius gerokai išaugo. Dabar jų skaičius vėl mažesnis, svyruoja maždaug apie 70. Yra daug įvairių aplinkybių, kurias žmonėms iš Lietuvos sunku suprasti, tai kartais geriau tiesiog patylėti.

- Dirbti kitoje valstybėje, su kuria politiniai santykiai nėra

patys geriausi, labai nelen-gva. Turbūt per tuos me-tus buvo atvejų, kai Jums buvo išties sunku, kai no-rėjosi išvažiuoti ir grįžti į Lietuvą, bet pasilikote ten ir toliau dirbate. Kas Jus palaiko, kad liekate ten?

- Išties buvo visko, buvo ir labai sunkių akimirų, tačiau palaiko ir išlaiko čia visų pirma studentai – jau-ni, žingeidūs, geranoriški. Kai jie atvažiuoja į Lietuvą, kurią būna dažniausiai matę tik pro traukinio langą, kai pabendrauja su žmonėmis čia, kai išgirsta, kad daug kas čia kalba rusų kalba ir niekas rusakalbių nei įžeidi-nėja, nei užgaulioja, tada jų požiūris, kurį namuose apie Lietuvą kaip nepatikimą kaimyną formuoja ir aplin-ka, ir masinės informacijos priemonės, labai pasikeičia. Paskaitų metu mokomės lietuviškai užsisakyti kavos puodelį, o kai atvažiavę į Lietuvą jie tos kavos kavi-nėje lietuviškai užsisako, tokia,

rodos, smulkmena jiems išteis yra labai maloni. Kai šiemet pa-vasarį su studentų grupe vykome į Klaipėdos universitetą, kur buvo įvairūs renginiai, pastebėjau, kaip atidžiai jie klausė deklamuojamos lietuvių poezijos šedevrų – rodosi, net kraujas jų gyslose sustingo.

- Karaliaučiuje kasmet ren-giamos Lietuvių kultūros dienos, prie kurių ir Jūs anksčiau esate daug prisidėjusi. Kiek reikšmin-gas yra tas renginys?

- Taip, ankstesniais metais man teko nemažai prisidėti prie šių dienų rengimo, tačiau pastaraisiais metais šį darbą jau perėmė kiti, aš nuo 2013 metų jų rengime neda-

universitete

lyvauju. Žinoma, renginys yra reikalingas, tačiau norisi, kad jis būtų ne toks epizodiškas, kad labiau įtrauktų vietos lietuvius, kad būtų geriau matomas ir Karaliaučiaus gyventojams nelietuviams.

- Turbūt tiek metų gyvendama Karaliaučiuje jau tikrai gerai žinote ir vietos lietuvių problemas. Kokios jos, su kokiais iššūkiais susiduriama?

- Yra nemažai problemų, ir viena jų – senstanti lietuvių bendruomenė, nes jau ketvirtį amžiaus yra tas pats aktyvas, kuris sukūrė bendruomenę, ir ji nelabai atsinaujina. Gaila, bet jaunesnės kartos žmonės į bendruomenę nelabai jungiasi, neateina. Tam, žinoma, yra savų priežasčių – 40-50 metų amžiaus žmonės yra labai užimti, daug dirba, turi išlaikyti vaikus.

Kitas dalykas yra tai, kad to bendruomenės aktyvo vaikai jau nelabai kalba lietuviškai, lietuvių kalbos jie dažniausiai nėra mokęsi, tad šios kalbos nežino ir lietuviškai kalbėti negali ar vengia. Yra ir dar viena pusė – vyresnioji karta tų jaunesniųjų gal nelabai ir priima, nes bendruomenės nariai renkasi po Mišių, bažnyčioje, o tai jaunimui gali būti ir nepriimtina. Man atrodo, kad didelė problema yra ta, jog nerandama ar net neieškoma naujo jauno lyderio, kuris galėtų burti bendruomenę, pritrauktų daugiau jaunimo.

Sveikindami V.Lopetienę darbo Karaliaučiaus Baltijos federalinio I.Kanto universitete dešimtmečio proga linkime jai ir toliau didelės ištvermės, užsispyrimo ir dėkojame už tai, kad šiame krašte pagal galimybes padeda skleisti lietuvišką žodį.

Kalbėjosi **Algis Vaškevičius**
Autoriaus nuotrauka

Учимся говорить по-литовски

Литовский язык принадлежит индоевропейской семье языков, относится к балтийской ветви. На языках, относящихся к семье индоевропейских языков, разговаривает почти половина населения земного шара. Из нескольких ветвей, образующих индоевропейскую языковую семью, в Европе широко распространены: романская ветвь языков (французский, испанский, португальский, итальянский и т.д.), германская (английский, немецкий), славянская ветвь языков (русский, польский, украинский, белорусский, чешский, болгарский и др.). Хотя сегодняшний литовский язык с этими языками по количеству людей, разговаривающих на нем, не может сравниться, но его изучают в самых известных европейских университетах по очень важной причине: он является наиболее близким к праязыку, в настоящее время используемых индоевропейской семьи языков, из которого возникли современные языки. Теорию, о происхождении славян от прабалтийцев, а возникновение славянских языков – от пралитовского языка, опираясь на данные новейших исследований, доказали русские учёные всемирно известные индоевропеисты балтисты второй половины XX в. – начала XXI в. Владимир Топоров, Олег Тру-

бачев, украинский - Анатолий Непокупный.

В литовском языке до наших дней хорошо сохранилась оппозиция долгих и коротких гласных, многие из древних дифтонгов, на других языках (французском, английском, немецком) уже давно исчезнувшие окончания. Упомянутый факт может быть как одна из нескольких причин, из за которой можно выучить несколько десятков фраз или все основы этого уникального языка. Еще одна причина – близкое соседство. Ведь приятно, встретившись друг с другом, одну другую фразу сказать на языке соседей.

Лингвисты находят ряд соответствий среди балтийских и славянских языков: насчитывает несколько сот общих слов, много общего связано с морфологией и синтаксисом. Сравнивая буквы и звуки двух языков, также найдем ряд сходств, но в данный момент ради более успешного самообучения мы обращаем особенное внимание читателей на различия.

Алфавит. Произношение звуков.

В современном литовском алфавите 32 буквы: 12 гласных и 20 согласных. Сравните:

Литовский алфавит	Звуковое соответствие в русском языке	Литовский алфавит	Звуковое соответствие в русском языке
A a	a краткая или долгая	K k	к
Ą ą	a долгая	L l	л
B b	б	M m	м
C c	ц	N n	н
Č č	ч	O o	o долгая, в нелитовских словах o краткая
D d	д	P p	п
E e	э в начале слова, e или я после согласного, широкая, краткая или долгая	R r	р
Ė ė	я после согласного, широкая долгая	S s	с
Ė ė	э узкая	Š š	ш
F f	ф	T t	т
G g	г	U u	у краткая
H h	х (в русском языке соответствует г в междунациональных словах)	U̇ u̇	у долгая
I i	и краткая	Ū ū	у долгая
İ i̇	и долгая	V v	в
Y y	и долгая	Z z	з
J j	й	Ž ž	ж

(Продолжение следует)

Konferencija, skirta Gotfrydai Ostermejeriui

Simboliška, kad šiemet, kaip ir kiekvieną rudenį, VšĮ Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis rugsėjo 23-25 dienomis sukvietė Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės narius, lietuviškų ansamblių vadovus, lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojus į konferenciją. Ji skirta Gotfrydo Ostermejerio, lietuvių kalbos teisių gynėjo, Mažosios Lietuvos kalbininko, raštijos darbuotojo, giesmių kūrėjo, vertėjo, evangelikų liuteronų kunigo 300-osioms gimimo metinėms.

Viena grupė konferencijos dalyvių iš Tilžės (Sovetsko), Ragainės (Nemano), Karaliaučiaus (Kaliningrado) ir Raudondvarių atvyko per Panemunę, kita grupė iš Pilkalnio (Dobrovolsko) ir Lazdynų (Krasnoznamensko) – per Kybartus.

Raudondvario pilyje mus pasitiko ir globojo Zigmąs Kalesinskas, Kauno rajono muziejaus direktorius. Jis papasakojo apie Raudondvario dvarą, įsikūrusį gražiame gamtos kampelyje dešiniajame Nevėžio krante.

Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas S.Šamborskis pristatė svečius ir dalyvius, konferencijos temą. Kauno rajono meras Valerijus Makūnas sakė, jog yra simboliška, kad susirinkome Baltų vienybės dieną, kai ant piliakalnių liepsnoja laužai, skamba dainos. Kauno ir Lazdynų rajonus sieja gražus bendravimas. Meras padėkojo tiems, kurie puoselėja lietuvių kalbą ir kultūrą Karaliaučiaus krašte ir sveikino visus, kuriems lemta gyventi prie Baltijos.

Lazdynų rajono tarybos pirmininkė Tatjana Maksimenkova nuoširdžiai dėkojo už renginį, į kurį atvyko lietuviški ansambliai „Malūnėlis“ iš Pilkalnio ir „Atamanai“, jų vadovams Almai Janvariovai ir Jonui Asakavičiui

Ansamblio „Malūnėlis“ dalyviai koncertuoja Istorinėje prezidentūroje Kaune

linkėjo sveikatos ir gražaus tolimo bendradarbiavimo.

Renginio sumanytojas S. Šamborskis perskaitė G. Ostermejerio giesmę, apibūdino jo veiklą ir padėkojo už šiltą priėmimą.

Dr. Algirdo Matulevičiaus pranešimas (žr. 16 psl.) buvo apie tai, kaip Mažosios Lietuvos intelektualas G. Ostermejeris sukritikavo Halės universiteto profesorių Hansą Eriką Thunmaną. Pranešėjas sakė, kad minint G. Ostermejerio 280-ąsias gimimo metines Mokslo ir enciklopedijų leidykla išleido jo „Rinktinius raštus“. Dr. A. Matulevičius apibūdino G. Ostermejerį kaip mūsų ir lietuvių mitologijos tyrėją, pirmąjį religinės lietuvių literatūros istoriką, poezijos teoretiką ir kritiką, religinių raštų vertėją, lietuvių raštijos ugdytoją ir evangelikų liuteronų kunigą. Šiemet sukanka 300 metų nuo jo gimimo, K. Donelaitis buvo dvejais metais už jį vyresnis. Dr. A. Matulevičius kalbėjo apie XVIII amžių – Apšvietos arba Švietimo epochą, apie G. Ostermejerio tėvus (jo motina buvo lietuvininkė), darbą Trempų (Novostrojevo) parapijoje mokytoju, vėliau – kunigu.

Vokietijos Halės universiteto

profesorius švedas Hansas Erikas Thunmanas knygoje „Kai kurių Šiaurės tautų senovės istorijos tyrinėjimai“ bandė įrodyti, kad prūsai ir lietuviai (lietuvininkai) yra gotų, vakarinių slavų ir finų mišinys. G. Ostermejeris, kaip sakė pranešėjas, moksliskai įrodė, kad Prūsos krašto bei Mažosios Lietuvos vietovardžiai yra prūsiški arba lietuviški. Išvada tokia, kad pirmieji gyventojai aisčiai (baltai) šiame areale gyvena tūkstantmečius ir nesimaišė su kitais etnais, dievų ir šventviečių vardai yra prūsiški arba lietuviški.

Dr. A. Matulevičius sakė, kad G. Ostermejeris pranešėnis už savo priešininką, nes beveik 60 metų gyveno ir dirbo Mažojoje Lietuvoje tarp lietuvininkų, kalbėjo lietuviškai, gilinosi į jų mąstymo būdą, kalbos archaiškumą ir turtingumą, suvokė mažlietuvių ir didlietuvių tautinį tapatumą. Jo nuomone, daugelio Europos tautų kalbos yra panašios, ypač tos, kurios kilo iš vienos „motinos“ indoeuropiečių prokalbės.

Dar stipriau gynė lietuvių ir lietuvių kalbą jo sūnus mokytojas kunigas Zigfrydas Ostermejeris periodinėje spaudoje ir savo knygoje „Ar patartina išstumti lietu-

vių kalbą ir sulieti lietuvininkus su vokiečiais“. G. Ostermejeris padėjo lietuviams išlaikyti gimtąją kalbą, papročius, senąją baltiškąją pasaulėjautą.

Dr. Liucijos Citavičiūtės pranešimas – apie du Ostermejerius: Gotfrydą ir lietuvių kalbos teisių gynėją jo sūnų Zigfrydą. Pranešėja sakė, kad G. Ostermejeris kartu su K. Donelaičiu studijavo Karaliaučiaus universitete, K. Donelaitis buvo jo lietuvių kalbos mokytojas. Tai kilmingų riterių palikuonis, po studijų Trempuose praleidęs visą savo gyvenimą, lietuvišką veiklą pradėjęs gana vėlai. Dr. L. Citavičiūtė supažindino su G. Ostermejerio veikalais, įvairiapusiška jo veikla. Jis buvo laikomas geriausiu lietuvių kalbos žinovu.

Z. Ostermejeris labai nuoširdžiai atsiliepė apie savo tėvą, jo lietuvišką veiklą. Sūnus buvo Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojas, mokytojas, evangelikų liuteronų kunigas, rinko lietuvių liaudies dainas, jas perdavė L. Rėzai. Pranešėja supažindino ir su kitais šios garbingos giminės atstovais: Gotfrydu Lebrenču, Nataliu Frydriču, Zigfrydu Gustavu.

Po oficialios dalies dalyvavo ekskursijoje po Raudondvario dvarą ir muziejų. Apie dvaro istoriją, muziejaus eksponatus pasakojo direktorius Z. Kalesinskas. Apie Kauno įgulos karininkų ramovę kalbėjo jos vadas Lietuvos armijos majoras Donatas Mazur-

kevičius. Klausėmės nuotaikingo koncerto, skirto Baltų vienybės dienai paminėti. Koncertavo Kauno mišrus choras „Saliuto“ (vadovė Ramutė Štreimikytė), Kauno folkloro klubas „Liktužė“ (vadovė Jūratė Svidinskienė), daugiau kaip penkiasdešimt kartų koncertavęs Karaliaučiaus krašte, Vilniaus mokytojų namų folkloro ansamblis „Tyklė“ (vadovė Vitalija Brazaitienė).

Didelis būrys saviveiklininkų atvyko iš Karaliaučiaus krašto: tai Pilkalnio lietuvių vaikų folkloro ansamblis „Malūnėlis“ (vadovai Alma Janvariova ir Jonas Asakavičius), kazokių liaudies dainos ansamblis „Atamanai“ (vadovas Jonas Asakavičius). Koncertavo Karaliaučiaus miesto L. Rėzos lietuvių kultūros draugijos ansambliai „Penki vaikei“ ir „Gabija“ (vadovas Algirdas Karmilavičius), Tilžės ir Ragainės jungtinis moterų ansamblis „Birutė“ (vadovė Nijolė Kiseliuva). Po koncerto Kauno karininkų ramovėje vyko vakaronė.

Nakvojome Prienų rajone, Vaizgakiemyje. Po ekskursijos jame vykome į Prienus, kur dalyvavome Derliaus šventėje „Rudens spalvos 2016“. Dešimt rajono seniūnijų įkūrė savo kiemelius, vaišinomės jų patiekalais, skambėjo muzika ir dainos. Šventėje koncertavo Karaliaučiaus krašto ansambliai. Prienų kultūros centre dalyvavome linksmoje vakaronė-

je, dainavo, grojo ir kaliningradiečių ansambliai, Prienų kultūros centro folkloro klubas „Gija“ (vadovė Dalia Zagurskienė). Savo kūrybos eiles skaitė mokytoja, poetė, vertėja iš Karaliaučiaus Rūta Daujotaitė - Leonova.

Paskutiniąją konferencijos dieną dalyvavome pažintinėje ekskursijoje po Prienus, po to vykome į Birštoną, kurortinį miestą Lietuvos pietuose, pabuvojome sanatorijose, apžvalginėje ekskursijoje po miestą, ragavome mineralinius vandenius, užkopėme į Vytauto kalną, lankėme muziejų.

Istorinėje Lietuvos Respublikos Prezidentūroje Kaune klausėmės koncerto „Paukščių deivių kalba“, dalyvavome Tarptautinio festivalio „Baltų raštai“ baigiamajame koncerte. Jame dalyvavo ir ansamblis „Malūnėlis“. Šis ansamblis dalyvavo ir „Baltų raštų“ atidarymo programoje „Mačiau mačiau Kuktūtį“ Kauno Maironio gimnazijoje, taip pat tradicinės vaikų choreografijos mokymuose, koncerte „Lakštingalėle, raibusis paukšteli“.

Per tris konferencijos dienas daug pamatėme, išgirdome, sužinojome ir daug kur pabuvojome. Klausėmės įdomių pranešimų apie Mažosios Lietuvos šviesuolius, buvo gerai apgalvota pažintinė programa, pabuvojome gražiausiose Lietuvos vietose. Nuoširdžiai dėkojame Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkui Sigitui Šamborskiui, kuris turėjo gerai apgalvoti renginį vaikams ir suaugusiems konferencijos dalyviams, rūpintis transportu, dalyvių apgyvendinimu ir nakvyne, maitinimu, pažintine ir kultūrine programa. Ačiū rėmėjams, ansamblių dalyviams ir visiems prisidėjusiems prie sklandaus renginio organizavimo.

Emilija Algaudė Bukontienė,
Kraupiško (Uljanovo) vidurinės mokyklos mokytoja
Autorės nuotraukos

Koncertuoja „Tyklė“

Dr. Algirdas Matulevičius
Istorikas, enciklopedistas

1996 m., minint G. Ostermejerio 280-ąsias gimimo metines, Mokslo ir enciklopedijų leidykla (rengdamas enciklopedijas aš čia dirbau 43 m., išėjau 2015 m.) išleido jo *Rinktinis raštus* (502 psl.). Leidinyje yra ir mano straipsnis. Spaudai parengė Vilniaus universiteto germanistė dr. Liucija Citavičiūtė, Mažosios Lietuvos senosios lietuvių literatūros tyrėja. Mokslininkė *Raštus* išvertė iš senosios vokiečių kalbos (itin sudėtingas darbas), parašė plačius išsamius paaiškinimus (net 38 psl.).

Ir štai 2016 m. minime prūsų ir lietuvių mitologijos tyrėjo, pirmojo religinės lietuvių literatūros istoriko, taip pat jos kūrėjo, poezijos teoretiko ir kritiko, religinių raštų vertėjo, lietuvių raštijos ugdytojo, kunigo 300-ąjį gimtadienį. Dvejais metais vyresnis Kristijonas Donelaitis susitikdavo, kai jiedu studijavo teologiją Karaliaučiaus universitete Knypavos saloje Priegliuje, tobulino lietuvių kalbos žinias Lietuvių kalbos seminare prie universiteto (dr. L. Citavičiūtė apie Seminarą parašiusi išsamią monografiją).

Mano tyrimų tema – apie G. Ostermejerį kaip Prūsos bei Mažosios (Prūsų) Lietuvos išmanųjį etnogenetiką, etnologą ir istoriką.

XVIII amžius – Apšvietos, arba Švietimo, epocha. Sparčiai vystėsi mokslas, valstybių, tautų, kraštų

Mažosios Lietuvos apie baltus, germanus,

pažinimas, – vaizdžiai kalbant, iš kur prasideda Tėvynė, kur mūsų šaknys. Būtent tuo metu Prūsijos karalystėje (nuo 1701 m.) kilo lituanistinis sąjūdis, vadinamasis prūsiskasis-lietuviškasis patriotizmas, kurį rėmė ne tik vokiečių šviesuomenė, bet kurį laiką – ir oficiali Prūsijos valdžia. Nes popiežius ir Vokietijos (Šventosios Romos) imperatorius nenorėjo pripažinti jaunos protestantiškos karalystės karaliaus teisių į “palikimą” - žemes užkariautas katalikiško Vokiečių ordino, apie du šimtus metų valdžiusio dalį vakarinių baltų (valdė dalį lietuvių, prūsų, sūduvių, kuršių). Valstybės oficialiojoje ideologijoje imta skelbti bei Vokietijos (Šventosios Romos) imperatoriui pranešta, kad prūsai ir lietuvininkai (mažlietuviai) yra šio krašto autochtonai (senieji gyventojai), čia gyvenę šimtmečius, o katalikai kryžiuočiai – užkariautojai ir vietinių gyventojų žudikai bei pavergėjai. Tautybinis kraštiečių patriotizmas skatino lietuvių raštijos, švietimo plėtrą.

G. Ostermejerį veikė ne tik Apšvietos (Švietimo) epocha, bet ir Vokietijoje bei visoje Vakarų Europoje XVIII a. plintantis pažangus *Audros ir veržimosi* (vok. *Sturm und Drang*) literatūrinis sąjūdis (ideologai Johannas Wolfgangas Goethe, Johannas Gotfridas Herderis, Gotholdas Efraimas Lesingas); jo dalyviai domėjosi ir lietuvių papročiais, tautosaka, kalba, ją aukštino ir skatino kitus tyrinėti, skelbė lietuvių liaudies dainas. Jiems svarbiausia – tautos dvasinės vertybės.

Pavyzdžiui, G. Ostermejeris 1781–1793 m. stipriai polemizavo su konkurentu, vienu iš pasaulietinės lietuvių poezijos pradininku, vertėju Kristijonu Gotlybu

Milkumi, kuris parengė lietuvišką giesmyną (išl. 1806). 1781 m. G. Ostermejeris taip pat parengė giesmyną, pirmasis parašė svarbų veikalą apie lietuviškų giesmynų istoriją; siekė perdirbti senąsias giesmes, jų kalbą priartinti prie lietuvininkų šnekamosios kalbos. Tam priešinosi konservatyviai nusiteikę kunigai, sukritikavo K. G. Milkus. G. Ostermejeris veikiausiai bendravo ir su lietuviais lietuvių raštijos darbuotojais, Lietuvių kalbos seminaro dėstytojais Pilypu Ruigiu ir jo sūnumi Povilu Frydriku Ruigiu.

G. Ostermejeris gimė buvusioje Vokiečių ordino valstybės sostinėje Marienburge, tėvai vokiečiai amatininkas Baltazaras, motina – lietuvininkė Elžbieta Vaitkūnaitė (Woytkun). Nuo 1744 m. dirbo Trempų parapijos mokyklos mokytoju – precentoriumi, nuo 1752 m. iki mirties 1800 m. – kunigu. Trempai (vok. Trempen, nuo 1946 m. rus. Novostrojevo) priklausė Darkiemio apskrčiai, esančiai Mažosios Lietuvos pietuose, netoli ribos su Mozūrija, lietuviškos Nadruvos žemėje. Trempų bažnytkaimis buvo 12 km į vakarus nuo Darkiemio. Į šiaurės rytus nuo Trempų ir Darkiemio – Valtarkiemis (kunigavo net 3 lietuviai kunigai šviesuoliai), Tolminkiemis. Trempų parapija buvo lietuviška. Iki G. Ostermejerio joje dirbo keli keli lietuvių raštijos kūrėjai. Kunigavo Martyno Mažvydo pusbrolio sūnus Baltramiejus Vilentas, Johannas Partacijus, mokytojavo vienas pirmųjų lietuvių tautosakos rinkėjų Jokūbas Brodovskis. G. Ostermejeris sielojasi: *Lietuviai yra pagrindiniai, pirmysčiai krašto gyventojai ir daugelyje vietovių gausiausi. O vis dėlto leidžiama*

intelektualas Gotfrydas Ostermejeris slavus ir kitas tautas bei tauteles

vokiškas pamaldas laikyti pirmiau už lietuviškas. Priežastis bene bus ta, kad jau nuo seno lietuviai buvo laikomi vokiečių tarnais. Esama vietų, kur vokiečių taip maža, kad nėra prasmės jiems atskirai laikyti vokiškas pamaldas (str. *Ueber die Ostpreussischen Kirchen, in welchen Gottesdienst in Litauischer Sprache gehalten wird*. Koenigsberg, 1795). O juk rašė pačioje XVIII a. pabaigoje, kada jau vyko germanizacijos procesas!

G. Ostermejerio stipri emocija polemika (ginčas) vyko su garsaus ir seno Vokietijoje Halės universiteto (jame irgi veikė Lietuvių kalbos seminaras) profesoriumi švedu Hansu (Johannesu) Eriku Thunmanu (Thunmann). Šis 1772 m. parašė knygą (išl. Halėje) *Kai kurių Šiaurės tautų senovės istorijos tyrinėjimai* (vok. *Untersuchungen über die alte Geschichte einiger Nordischen Völker*). Joje nepagrįstai įrodinėjama, kad prūsai ir lietuviai (lietuvininkai) nesą Prūsos krašto autochtonai (senbuviai), o esą gotų (germanų pirmtakų), vakarinių slavų ir finų mišinys. O iš tikrųjų finai nėra europidai, o priklauso mongolidų rasei. Ką kalbėti apie XVIII a., jei XX a. I pusėje Vokietijos nacių kurie ideologai ir politikai (pvz., Rytų Prūsijos gauleiteris – valdytojas – Erikas Kochas) skelbė, kad prūsai esą kilę iš germanų. Dėl to hitlerizmo laikotarpiu buvo vokietinami tik lietuviški vietovardžiai būtent Mažosios Lietuvos lietuviškiausiose apskrityse.

G. Ostermejeris, remdamasis etimologija, mitologija, moksliskai įrodė, kad Prūsos krašto bei Mažosios Lietuvos vietovardžiai yra prūsiški arba lietuviški. Išvada: pirmieji gyventojai baltai šiame areale gyvena tūkstantmečius,

nesimaišė su kitais etnosais, tautomis. Dievų vardai, šventvietės (alkos) esą prūsiški arba lietuviški.

Mažajoje Lietuvoje, anot G. Ostermejerio, nuo seniausių žinomų laikų gyveno lietuviai – skalviai, nadruviai, sūduviai, jiems taip pat priskiriami galindai (Galindijoje ir dalyje pietvakarių Sūduvos ilgainiui, jau kryžiuočių laikais, nuo XV amžiuje apsigyveno mazoviečių iš Vidurio Lenkijos – jie tapo mozūrais - A.M). G. Ostermejeris manė, kad vakariau gyvenusių prūsų žemėse vartojama jų kalba tėra iškraipyta lietuvių kalba, esanti šios tarmė. Jis visiškai sukritikuoja H. E. Thunmaną, neva Prūsijoje gyventa finų (suomių). Nesąmonė ir tai, kad atseit viena rytinių gotų genčių ėmė vadintis aisčiais, tai yra baltais. Dalis gotų, kaip teigia G. Ostermejeris, buvo apsigyvenę, bet neilgam, tik iki Vyslos žemupio. G. Ostermejeris su gauduliu rašo: *Tikras juokas pro ašaras. Ir tokiu nusidėjėliu remiamasi kaip įrodymu <...>*. Kitur G. Ostermejeris šaiposi: *Štai kaip gali nusišnekėti protingas (?) žmogus*. Dar viena H. E. Thunmano nesąmonė: latvių, kaip ir lietuvių, kalba susidarė iš gotų, slavų ir suomių (vitų) kalbų. G. Ostermejeris sušunka: *To neišneša žmogaus protas!*

Savo mintis, teiginius, išvadas G. Ostermejeris išdėstė veikale *Kritiškos pastabos apie senųjų prūsų religijos istoriją* (vok. *Kritischer Beitrag zur altpreußischen Religionsgeschichte*; išl. Marienwerderyje netoli Marienburgo, 1775). Labai svarbu, kaip provincijos šviesuolis savąja etnosų bei tautų (prabaltų-baltų, pragermanų-germanų, praslavų-slavų ir kitų etninių junginių) etnogenezės (kilmės) samprata, logika sukritikuoja garsaus universiteto katedros ve-

dėjo profesoriaus H. E. Thunmano stereotipus, nurodo jo minčių prieštaravimus, nenuoseklumą, alogizmus; G. Ostermejeris piktinasi šio *nesąmonėmis, pasakomis*. Dar vienas ypač klaidingas H. E. Thunmano teiginys: vakarinius slavus į Prūsą (iki Vyslos žiočių) atviję iš Azijos įsiveržę chazarai. Ar ne iš čia sovietinių (dabar – rusų) pseudomokslininkų ir propagandistų tvirtinimai, neva kadaise Prūsijoje gyvenę senrusiai (pagal Thunmaną – vakariniai slavai lenkai). Betgi rusėnai, arba senrusiai, buvę rytiniai, o ne vakariniai slavai (lenkai, lužitėnai, sorbai ir kiti). G. Ostermejeris pranašesnis už savo *priešininką* tuo, kad vos ne 60 metų gyveno ir dirbo Mažajoje Lietuvoje tarp lietuvininkų, kalbėjo lietuviškai, gilinosi į lietuvininkų tipą, mąstymo būdą, kalbos archaiškumą ir turtingumą, suvokė mažlietuvių ir didlietuvių tautinį tapatumą. Tvirtino, kad jų kalba esanti ta pati, artima latvių kalbai. G. Ostermejerio nuopelnas, kad detalčiai išskėlė prūsų ir lietuvių kilmės (nuo XVI a. būta teorijų, kad kilę iš romėnų, graikų ar iš herulų, gotų ir kt.) problemą ir moksliskai ją ištyrė bei pagrindė. Jis kategoriškai neigia Prūsijoje gyvenus finus ar slavus.

Remdamasis moksliniais metodais – kalbomis, onomastika, etnologija, geografija ir istorijos šaltiniais, G. Ostermejeris padarė išvadą, kad šio krašto gyventojai šiek tiek vienaip kalbėjo nuo Vyslos iki Alnos upės (prūsų tarme), kitaip nuo Alnos iki Didžiosios Lietuvos pasienio – čia gyvenę nadruviai ir skalviai, sudarę Mažosios Lietuvos lietuvininkų pradžių ir branduolį. Tai yra, tarp prūsų ir vakarinių lietuvių tėra tarminiai skirtumai - jie yra viena tau-

ta. Svarbi G. Ostermejerio mintis, kad daugelio Europos tautų kalbos panašios, ypač kurios kilusios iš *vienos motinos*. Dabar ją vadiname indoeuropiečių prokalbe (indoeuropiečiams priklauso ir baltų, germanų, iranėnų, slavų kalbos). Klausytis ir mokytis lietuvių kalbos reikią, anot jo, iš Mažosios Lietuvos kaimiečių (tą XIX a. darė garsus indoeuropeistas ir baltistas vokietis Augustas Schleicheris). Antropologijos, archeologijos, kalbotyros mokslai plėtojosi tik nuo XIX amžiaus. G. Ostermejeris manė, kad Sembijos pusiasalyje buvo kalbėta prūsų tarme, Kuršių nerijoje - kuršių tarme, o kituose Prūsos kraštuose – lietuviškai (panašiai XX a. II pusėje manė garsus Rusijos sovietinis etnologas prof. akad. P. Kušneris-Knyšėvas).

G. Ostermejeris, išskaudintas H. E. Thunmano ir ypač jo knygų leidėjo Antono Fridriko Biušingo (Friedrich Büsching), Berlyno evangelikų konsistorijos vyriausiojo tarėjo, užsipuolimų ir įžeidinėjimų 1780 m. (po 5 metų) Karaliaučiuje išleido didesnę savo veikalą: *Mintys apie senuosius Prūsos krašto gyventojus* (vok. *Gedanken von den alten Bewohnern des Landes Preussen*). Jame dar argumentuočiau grynė prūsų ir lietuvininkų autochtoniškumą, tautinį savitumą ir kultūrinės teisės, smerkė Prūsijos karalystės vykdomą vietos gyventojų germanizavimą, krašto kolonizavimą vokiečiais, sunkią baudžiavą. Tuo G. Ostermejeris tapo pasipriešinimo Mažosios

Lietuvos germanizacijai simboliu. Dar stipriau grynė lietuvių kalbą jo sūnus mokytojas, kunigas Zigfrydas Ostermejeris (Siegfriedas Ostermeyeris) periodinėje spaudoje ir savo knygoje *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvininkus su vokiečiais?* (vok. kalba, 1817 m.). Z. Ostermejeris kėlė lietuvių kalbos svarbą Europos mokslui, kalbotyrai, švietimui, auklėjimui, dorovei; grynė lietuvių už darbštumą, kilnumą. Tai atkirtis Prūsijos valdžios propagandai, neva lietuvių, lenkų, mozūrų, sorbų ir kitų tautelių kalbos sudarančios kliūtį mokslo ir švietimo pažangai.

Kaip G. Ostermejerio *Rinktinių raštų* sudarytoja, tyrėja ir leidėja dr. L. Citavičiūtė savo *Apžvalgoje* rašo, G. Ostermejeris įrodinėjo, kad **lietuvių kalba** esanti ne tik *skaisti jaunamartė*, neužteršta svetimybėmis, bet ir **visų slavų kalbų pramotė**, gryna esanti ir lietuvių tauta, čia gyvenanti nuo neatmenamų laikų. Teoriją, kad **slavai kilę iš prabaltų, o slavų kalbos – iš lietuvių kalbos prokalbės**, naujausiais tyrinėjimais įrodė garsūs pasaulyje XX a. II pusės–XXI a. pradžios rusų indoeuropeistai baltistai Vladimiras Toporovas, Olegas Trubačiovas, ukrainiečiai – Anatolijus Nepokupnas. Dr. L. Citavičiūtė pažymi, kad G. Ostermejeris knygą užbaigė *kupinas jėgų ir jausdamasis visiškai nugalėjęs savo oponentą*. Jo knygos buvo skaitomos ne tik Mažojoje Lietuvoje, Rytų

Prūsijoje, bet ir Vokietijoje. Dėl to vokiečių mokslininkai ėmė kitaip traktuoti lietuvininkų kilmę, jų giminystės ir kaimynystės ryšius su gretimomis tautomis, formavosi jų neigiamas požiūris į lietuvininkų ir prūsų germanizavimą, sunkią baudžiavą.

G. Ostermejeris įrodinėjo vėdų (arba venetų), vitų, vidivarų, gotų, herulų, getų, trakų, frygų, sarmatų ir kitų Europos etnosų, tautų bei tautelių kilmę, gyvenamą teritoriją, giminystės ryšius. Galima sakyti, jis pirmasis tą darė remdamasis tos epochos moksliniais pagrindais. G. Ostermejerio nuopelnai dar nepakankamai įvertinti, nes jis iškėlė baltus, o ne germanus; be to, dirbo nuošalioje Prūsijos karalystės provincijoje.

G. Ostermejeris parašė daug straipsnių į to meto besikuriančią vokiečių periodiką: apie Prūsos krašto vietovardžius, XVIII a. lietuvininkus, vakarinių baltų dievus Perkūną, Pikulį ir Patrimpą, savo parapijos Trempų istoriją, lietuviškas bažnyčias Prūsijoje arba kuriose pamokslai buvo sakomi ir lietuvių kalba, parapinių mokyklų (iš tiesų jų Mažojoje Lietuvoje buvo gausiai) mokytojus bei mokyklas.

Kaip pažymi vienas žymiausių šių laikų baltų tautosakininkas, mitologas prof. Norbertas Vėlius, vykstant germanizacijai G. Ostermejeris *padėjo lietuviams išlaikyti gimtąją kalbą, papročius, senąją baltišką pasaulėjautą*. Jo veikalai stimuliuojo tolesnius kitų mokslininkų tyrimus. Juo rėmėsi, jo teiginius, išvadas citavo Teodoras Narbutas, Johanas Foigtas (Johann Voigt), Vilhelmas Manhardtas (Wilhelm Mannhardt), Jonas Basanavičius, Zenonas Slaviūnas, Jonas Balys, Algirdas Julius Greimas ir kiti mokslininkai.

G. Ostermejerio tyrimų išvados, įžvalgos patvirtintos įvairių sričių mūsų epochos mokslininkų. Buvusi Trempų (dabar rus. Novostrojevo) bažnyčia, deja, po 1945 m. atsikėlusiu sovietinių kolonistų nugriauta, prieš keliolika metų matėsi tik bažnyčios akmenų pamatai; dabar ir jų nelikę. Bažnyčios vietą žymi senieji medžiai, tačiau dar išlikusi klebonija (dabar čia sporto centro administracija).

Buvusi Trempų bažnyčia

Ruošiamės Vydūno gimimo 150-mečio sukakčiai

Mažiau nei dveji metai teskiria mus nuo įžymiojo tautos sūnaus Vydūno (1868–1953) gimimo 150 metų sukakties. Visa, ką šis skambų literatūrinį vardą pasirinkęs kūrėjas iš Mažosios Lietuvos padarė, žadindamas tautą, kad ji „vykintų žmogaus ir tautos gyvenimo prasmę, tai esti, kad ji siektų tobulesnio žmoniškumo“¹, sudaro įstabų mūsų kultūros reiškinių – vydūnizmą. Jau kiekvienas atskiras šio reiškinių komponentas yra pakankamai didelis ir reikšmingas indėlis į kurią nors kultūros sritį, į jos raidą. Užtektų daugiau kaip trisdešimties grožinių kūrinių, kad galėtume kalbėti apie didžiulę Vydūno reikšmę mūsų literatūros, ypač dramaturgijos ir teatro raidai – jis buvo ryškiausias XX a. pradžios filosofinės dramos ir modernaus teatro kūrėjas. Dvylika filosofijos traktatų, keliasdešimt straipsnių, įstabiosios filosofinės indų poemos „Bhagavadgytos“ pristatymas lietuvių skaitytojui reprezentuoja Vydūną kaip vieną iš turiningiausių ir originaliausių mūsų mąstytojų, bandžusių esmingai spręsti reikšmingiausias žmogaus ir tautos būties problemas. Keturi dešimtmečius trukusi dirigento ir režisieriaus veikla su Tilžės lietuvių giedotojų draugija sudaro ištisą epochą dvasiniame XX a. pirmosios pusės Prūsijos lietuvių gyvenime. Gaivinama lietuviška daina, įspūdingi spektakliai lietuvininkams buvo ne tik vieninteliai jų estetinės kultūros puoselėtojai, bet ir patikimiausi būdai stiprinti jų tautinę savigarbą, „garbėn kelti lietuviškumą“, kultūriniam visavertiškumui ir kūrybiniam pajė-

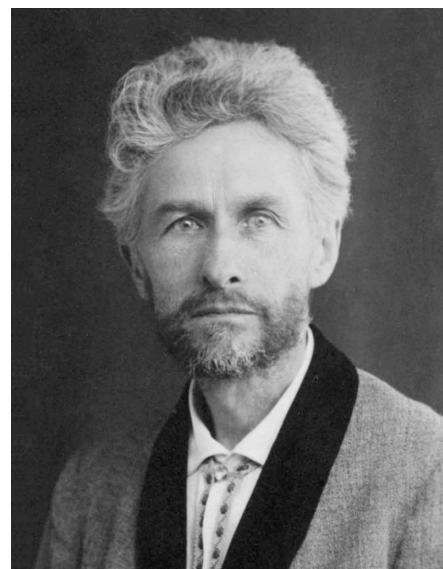
¹ Vydūnas. Tikrasis Vydūnas // Naujas žodis, 1928, Nr.1, p. 4.

gumui suvokti. O kur dar daugybė kalbų tautiečiams, periodikos skiltyse išsimėčiusi gausi publicistika ir eseistika, ištiesai paties prirašyti „tautos dvasiai kelti“ skirti žurnalai, gimtosios kalbos vadovėliai, į didžiųjų tautų sąmonę apie Lietuvą prabilti besistengią vokiškai parašyti darbai iš savo krašto istorijos.

Vydūnas atskleidė ir labai aiškiai bei įtikinamai parodė tautiškumo ir žmoniškumo dermės būtinumą: tautiškumas jam yra svarbus ne tik kaip vertybė pati sau, jį svarbu puoselėti kaip sąlygą universalesnei vertybei – žmoniškumui – reikštis. Tikrąjį dvasingumą įkūnijantis žmoniškumas prireikus tampa pačia patikimiausia, jokia galia neįveikiama tautos apsigynimo tvirtove.

Žiūrint į didžiulį Vydūno palikimą, būtų galima jį vertinti kaip gražų mūsų kultūros istorijos puslapį. Tačiau, geriau įsiskaičius, tas puslapis dvelkia ne tik praeitimi. Jis tvinkčioja gyvu dabarties pulsu, jis pasirodo besąs labai artimas ir aktualus būtent mums, XXI a. pradžios Lietuvos žmonėms, pasimetusiems nemokėjimo pasinaudoti laisve labirintuose, nemaža dalimi jos atsisakantiems, netgi nelabai suvokiantiems, kas ji savo esme yra.

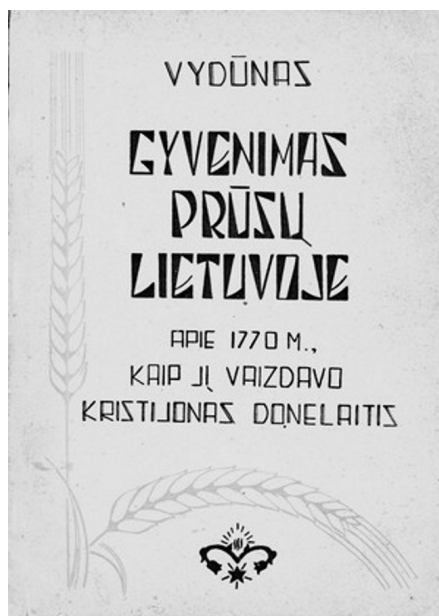
Lietuvos Respublikos Seimas, primindamas visuomenei šios iškilios asmenybės darbų ir idėjų reikšmingumą, filosofinio, literatūrinio, publicistinio palikimo svarbą šiandieninės Lietuvos visuomenės istorinės atminties ugdymui, vertybinių nuostatų formavimui, 2015 m. birželio 23 d. nutarimu 2018 metus paskelbė Vydūno metais. Atsižvelgdamas

į šį nutarimą Lietuvos Respublikos Ministro pirmininko pavedimu LR Kultūros ministras sudarė komisiją Vydūno 150-ųjų gimimo metų minėjimo programos projektui parengti. Jos sudėtis tokia: kultūros viceministras dr. Romas Jarockis (Komisijos pirmininkas), LR Kultūros ministerijos Meno ir kūrybinių industrijų politikos departamento direktorė Irena Seluokitė (Komisijos pirmininko pavaduotoja), Vydūno draugijos garbės pirmininkas dr. Vacys Bagdonavičius, Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos prodiuserė Lolita Bytautaitė, Vydūno draugijai Vokietijoje atstovaujantis jos garbės narys kun. Miroslavas Danyš (Detmoldas), literatūrologė, literatūros kritikė prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė – Pakerienė, VšĮ „Mažosios Lietuvos kultūra“ direktorius, Klaipėdos Vydūno gimnazijos direktorius Arvydas Girdzijauskas, Klaipėdos miesto savivaldybės meras Vytautas Grubliauskas, LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto biuro vedėjas Kęstutis Kaminskas, Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas prof. habil. dr. Domas Kaunas, Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktoriaus pavaduotoja

mokslo reikalams prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorė dr. Silva Pocyte, LR Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo departamento Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus specialistė Nida Poderienė, LR Užsienio reikalų ministerijos Informacijos ir viešųjų ryšių departamento Projektų valdymo skyriaus vedėja Gitana Skripkaitė, Vydūno draugijos pirmininkas Tomas Stanikas, Šilutės rajono savivaldybės Kintų Vydūno kultūros centro direktorė Rita Tarvydienė. Komisijos sekretore paskirta LR Kultūros ministerijos Meno ir kūrybinių industrijų politikos departamento Istorinės – kultūrinės atminties įprasminimo skyriaus vyriausioji specialistė Giedrė Beniušytė.

Komisija kreipėsi į visuomenę bei valstybines ir nevyriausybinės organizacijas teikti siūlymus minėtai programai. Šių metų kovo mėnesį gautų siūlymų (daugiausiai jų pateikė Vydūno draugija) pagrindu buvo parengtas ir Vyriausybei pateiktas programos projektas, kurį gegužės 25 d. Vyriausybė patvirtino. Įgyvendinant šią programą bus išleistas septynis tomas apimęs Vydūno rinktinių raštų rinkinys, kuriame tilps visi atskiromis knygomis išėję grožiniai ir filosofiniai rašytojo veikalai, nemažai periodikoje skelbtos publicistikos ir eseistikos, laišakai, dalis kito rankraštinio palikimo. Sukakties išvakarėse pasirodys Vydūnui skirtos iliustruota mokslinė monografija, populiarbi biografinė apybraiža, straipsnių rinkinys “Vydūnas Lietuvos ir užsienio mokslininkų akiratyje”. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija sukurs dokumentinę apybraižą apie Vydūną. Nacionalinei M. Mažvydo bibliotekai pavesta

parengti išsamią Vydūno bibliografiją. Istoriniam ir kultūriniam Vydūno kontekstui atskleisti skirtas vokiečių kalba pasirodysiantis Mažosios Lietuvos enciklopedinis žinynas (jo angliškoji ir lietuviškoji versijos išleistos 2014 ir 2015 m.). Vydūno draugijos pirmininko Tomo Staniko iniciatyva ir parūpintomis lėšomis fotografuotiniu būdu perleidžiamos originalios Vydūno knygos, suteikiančios galimybę susipažinti su paties rašytojo sukurtu ir nuosekliai naudotu raidynu. Iki sukakties taip bus perleista didžioji Vydūno knygų dalis. Komisijos nario kun. Mirosłavo Danio rūpesčiu Vokietijoje bus išleista garsioji istoriosofinė vokiškai parašyta Vydūno knyga “Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių”, kurios neišplatinoto tiražo dalis buvo konfiskuota nacių valdžios. Šis evangelikų kunigas (jis daug prisidėjo prie Vydūno atminimo lentos atidengimo ir paminklinio biusto pastatymo Detmolde) rengia ir savo knygą apie Vydūną.

Kaip ryškiausi Vydūno įamžinimo ženklai atsiras paminklas Klaipėdoje, paminklinis biustas Kaune, Vydūno skveras su paminklu Pagėgiuose. Pagėgių savivaldybės viešajai bibliotekai bus suteiktas

Vydūno vardas. Šilutėje ir Kintuose bus įrengti rekreaciniai takai “Vydūno promenada” ir “Vydūno sveikatos takas”, pastatytas Vydūno memorialinis suolelis. Lietuvos keliautojų sąjunga organizuos ekspediciją į Pamyro kalnus, kurios metu įkopus į bevardę viršūnę ši bus pavadinta Vydūno vardu. Lietuvos bankas išleis sukakčiai skirtą proginę monetą, LR Susisiekimo ministerija ir AB Lietuvos paštas – pašto ženklą. Bendromis Švietimo ir mokslo ministerijos, Šilutės rajono savivaldybės, Šilutės Hugo Šojaus muziejaus ir Kintų Vydūno kultūros centro pastangomis bus sukurtas interaktyvus žemėlapis “Vydūno gyvenimo keliu”.

Sukaktuviniaus metais numatyta Šiaulių dramos teatre pastatyti Vydūno dramą “Pasaulio gaisras”, surengti tarptautines konferencijas “Vydūnas: asmenybė, epocha, kontekstai” (Šilutėje arba Klaipėdoje) ir “Išvysti kitaip” (Vilniuje), dailės parodas, tarptautinį ekslibrių konkursą, tarptautinį meno plenerą “Vydūno erdvė, laikas, ženklai”, respublikinius mokinių rašinių bei trumpametražio filmo “Regėjimai” konkursus, skirtus Vydūno asmenybei ir kūrybai aktualizuoti. Sukakčiai bus skirti tarptautinis vargonų muzikos festivalis Vilkyškiuose, chorines muzikos festivalis “Vydūno daina” Šilutėje, Mažosios Lietuvos vaikų ir jaunimo chorų šventė ant Rambynų kalno.

Tai - ryškiausieji garbingos sukakties akcentai. Reikia tikėtis, kad Lietuvos žmonės jos metu dar ir kitaip nuoširdžiai išreikš savo padėką tautos išminčiui už tai, ką jis davė – už tauraus žmoniškumo šviesą, kuri šiandien mums ir pasauliui yra reikalinga kaip niekad.

Vacys Bagdonavičius,
Vydūno draugijos
garbės pirmininkas

Sueiga pas Martyną Jankų

Dailininkų plenero akimirka (autorės nuotrauka)

Bitėnai - kaimas Nemuno parkrantėje vaizdingame pušynėlyje prie Rambyno kalno, kur įsikūrusi baltųjų gandrų kolonija, M. Jankaus muziejus, Mažosios Lietuvos paveikslų sodas.

Pagėgių savivaldybės M. Jankaus muziejus rugpjūtį pakvietė į tradicinę „Sueigą pas Martyną Jankų“. Ši istorijos valanda buvo skirta Mažosios Lietuvos visuomenės veikėjo, spaudos darbuotojo Jono Vanagaičio 70-osioms mirties metinėms.

Muziejaus direktorė Liudvika Burzdžiuvienė pristatė susirinkusius iš Vilniaus, Klaipėdos, Kauno, Marijampolės, Tilžės (Sovetsko), Tauragės, Pagėgių. Sueiga vyko klėtelės salėje.

L. Burzdžiuvienė kalbėjo apie J. Vanagaičio asmenybę, perskaitė jo anūko Jono Šležo laišką ir sveikinimą, pasidžiaugė, kad M. Jankaus muziejui perduoti kai kurie J. Vanagaičio daiktai ir laišakai.

Susirinkusius pasveikino Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, kuris džiaugėsi vis gražėjančiu muziejumi ir jo aplinka.

Pranešimą apie Jono Vanagaičio politinės ir kultūrinės veiklos aspektus iki 1914 metų I-ojo pasaulinio karo skaitė studentė iš Klaipėdos universiteto, dr. Silvos Pocytės mokinė Eglė Budrytė. Ji papasakojo apie žymaus visuomenės veikėjo vaikystę, jaunystę, namų aplinką, mokymosi metus, dalyvavimą draugijų veikloje.

Dr. Silva Pocytė papasakojo apie J. Vanagaičio veiklą po I-ojo pasaulinio karo, kovą už lietuviybę. Jis rengė straipsnius istorijos, politikos, ekonomikos klausimais, išleido atsiminimus apie Klaipėdos kraštą „Kovos keliais“.

Iki sueigos susirinkusieji lankėsi Bitėnų kapinaitėse, kur pagerbė J. Vanagaičio, M. Jankaus, Vydūno ir kitų Mažosios Lietuvos šviesuolių atminimą.

Doc. dr. Vacio Bagdonavičiaus, ilgamečio Vydūno draugijos pirmininko, dabar garbės pirmininko pranešimas buvo skirtas Mažosios Lietuvos panteono – Bitėnų kapinaičių 25-čiui. Dr. V. Bagdonavičius prisiminė 1988 metus, kai buvo įkurta Vydūno draugija, kaip buvo perlaidoti Vydūno palaikai.

Tada reikėjo pervežti žymaus filosofo palaikus iš Vokietijos, iš Detmoldo miesto. Draugija svarstė, kur juos perlaidoti. Buvo pasirinktos Bitėnų kapinaitės, kur lankydavosi Vydūnas, kur skambėdavo jo balsas. 1991 m. rudenį Vydūno palaikai buvo perlaidoti Bitėnuose.

Sueigoje dalyvavo nemažai vyduniečių, kurie susirinko į tradicinę vasaros stovyklą.

Mažosios Lietuvos enciklopedinį žinyną pristatė Mažosios Lietuvos enciklopedijos rengimo grupės vedėja Danutė Valentukevičienė. Žinynas išleistas keturių tomų Mažosios Lietuvos enciklopedijos pagrindu. Jame atsispindi lietuvininkų gyvenimas, jų kultūra, gamtos paminklai, pristatytas ir Pagėgių kraštas.

Vilnietis Vytautas Gocentas kalbėjo apie pedagogą, Mažosios Lietuvos istoriką Joną Užpurvį, gimusį Šilutėje, parašiusį veikalą apie saugiškių tarmę „Trys kalbinės studijos“, parengusį Lietuvos istorinių dokumentų rinkinį „Lietuvių tautos istorijos šaltiniai“, knygą apie tremtį „Mano literatūrinis palikimas“.

Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius pristatė draugijos išleistą ketvirtinio žurnalo „Donelaičio žemė“ pirmąjį numerį.

Sueigoje buvo galima išgyti Mažosios Lietuvos enciklopedijų centro išleistų knygų apie Mažąją Lietuvą. Susirinkusieji lankėsi Mažosios Lietuvos paveikslų sode. Sumanymas jį įkurti kilo poetui žurnalistui Eugenijui Skipičiui. Per tuos metus sodas augo, plėtėsi, dvejus metus pleneras jau yra tarptautinis, jo tematika – Mažosios Lietuvos istorija, asmenybės, ženklai.

Buvo pristatyti jaunųjų dailininkų plenero darbai, taip pat tradicinio profesionalių dailininkų plenero „Mažosios Lietuvos ženklai“ kūriniai.

Vakaro prieblandoje skambėjo styginių instrumentų kvarteto „Musica Libera“ iš Klaipėdos atliekami kūriniai: tango, klasika, populiarioji ir roko muzika.

Nuoširdžiai dėkojame organizatoriams ir rėmėjams už gražų renginį, už tai, kad galėjome būti nuostabiame gamtos kampelyje, išgirsti pasakojimų apie įžymius Mažosios Lietuvos kultūros, visuomenės veikėjus, pavaikščioti po paveikslų sodą ir pasiklausyti geros muzikos.

Emilija Algaudė Bukontienė

Paskutinė Kristijono Donelaičio kelionė

Prieš daugiau kaip 300 metų vos už keliolikos kilometrų nuo mūsų Vilkaviškio krašto, Lazdynėliuose, gimė lietuvių literatūros pradininkas, kunigas, poetas Kristijonas Donelaitis. Jis, paprastų kaimo žmonių – lietuvininkų gynėjas ir globėjas, būdamas klebonu, net 37 metus išgyveno Tolminkiemyje, kaimelyje prie Romintos mitologinės girios. Antrojo pasaulinio karo metais Tolminkiemį nuniokojo karas. Kaimeilis, perfrazavus poeto V. Reimerio žodžius, virto „Purvinaisiais prūdais“ (Čistyje Prudy).

Apie 1960 m. susirūpinta atstatyti bažnytėlę ir įrengti muziejų. Architektas Napalys Kitkauskas parengė atstatomos bažnyčios ir restauruojamos klebonijos projektą. Po įtemptų ir sudėtingų archeologinių kasinėjimų, po bažnyčios altoriumi suradus poeto palaidojimo vietą, mokslininkams pavyko nustatyti ir pagal išlikusius palaikus atkurti K. Donelaičio portretą. Veido rekonstrukciją pagal atkastą poeto kaukolę atliko archeologas Vytautas Urbanavičius.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą išleisti K. Donelaičio „Metai“ per dailininko Vytauto Kazimiero Jonyno iliustracijas įtaigiai atskleidė valstiečių, poeto įvardytų būrais, kasdienį gyvenimą. Mažai kas žino, kad įkvėpimo V. K. Jonynas sėmėsi gimtojo Lauckaimio apylinkėse. Čia, stebėdamas ūkininkų darbus, dailininkas kūrė savo vaizdinius. „Metų“ leidinių spaudai parengė du bičiuliai literatai: Didžiųjų Šelvių kaime gimęs rašytojas Antanas Vaičiulaitis ir marijampolietis literatūrologas Juozas Ambrazevičius-Brazaitis. Gyvendamas JAV, A. Vaičiulaitis tapo Vašingtone įkurtos šeštadieninės lituanistinės mokyklos K. Donelaičio vardo suteikimo krikštatėviu.

Nuo 1971 m. prasidėjus Tolminkiemio bažnyčios atstatymo darbams, 1975 m. nuspręsta atkurtoje bažnyčioje įkurti muziejų ir po altoriumi įrengtoje kriptoje perlaidoti poeto palaikus. 1978 m. pabaigoje dviejų istorinių asmenybių – poeto K. Donelaičio ir T. Ruigio palaikai pervežti iš Vilniaus į Tolminkiemį. Istorinis eskortas vyko per Marijampolę, Vilkaviškį, Kybartus.

Pagal projektą K. Donelaičio perlaidojimo kriptoje buvo numatyta įrengti antkapinę plokštę, skirtą tik poetui. Po ilgų paieškų Molėtų rajone surastas didžiulis tamsus akmuo. Tolminkiemio memorialo kūrėjas N. Kitkauskas, aktyvus tų istorinių įvykių dalyvis, yra smulkiai aprašęs perlaidojimo procesą.

N. Kitkauskas rašė: „1979 m. birželio 13 d. mes su E. Misiuliu pernešėme K. Donelaičio palaikus iš Istorijos ir etnografijos muziejaus palėpės į pirmą aukštą. Jie buvo saugojami juodoje dėžėje, panašioje į karstą. Palaikų perkėlimui į laidojimo urną buvo iškvieštas medikas profesorius J. Markulis.

Į perlaidojimo ceremoniją atvažiavęs pagyvenęs, kumpanosis, rausvo veido su ūsiukais J. Markulis užsivilko chalata, užsimovė gumines pirštines. Tuo metu E. Misiulis suredaguoja tekstą, kuris bus įdėtas į urną, įrašo ir J. Markulio pavardę.

Ažuolinio karsto dugne, kur ruošiamasi perkelti K. Donelaičio palaikai, pritvirtinama lentelė su įrašu. Karstan įdedamas ir tekstas su perlaidojimo dalyvių pavardėmis ir parašais.

Perlaidojimo urnos viduje J. Markulis įklojo lignino, o ant jo – K. Donelaičio kaulus. J. Markulis palaikus sudeda taip, kad jie primintų bendrą žmogaus skeletą.

Ant palaikų vėl užklojamas ligninas.

Birželio 14 d. ryte komisijos nariai su gėlėmis rankose susirinko Kultūros ministerijos kieme, trūko tik J. Markulio.

Nepavykus gauti juodos „Volgos“, komisijos nariai su K. Donelaičio palaikais iškeliavo trimis „Volgomis“ (pilkos, smėlio ir pilkai melsvos spalvos).

Iš muziejaus urną išnešė K. Korsakas ir G. Glemža. Poeto K. Donelaičio palaikus vežanti „Volga“ važiuo eskorto viduryje. Visa palyda stabtelėjo netoli Aukštadvario, prie vadinamosios Napoleono kepurės, vėliau – prie Kapsuko (Marijampolės). Keliauta pusiau slapčiomis, į perlaidojimo ceremoniją nebuvo pakviesti moksleiviai nei iš Klaipėdos, nei iš Kybartų K. Donelaičio vardo mokyklų.

K. Korsako prašymu eskortas stabtelėjo Alvite prie kelio ženklo į Salomėjos Nėries tėviškę bei Kybartuose. Atvykusi su K. Donelaičio palaikais į Tolminkiemį, lietuvių delegacija urną įnešė į bažnyčią ir pastatė ant stalo priešais altorių. Vietoje religinių apeigų kalbėjo valdžios atstovai, akademikas K. Korsakas ir Stalupėnų (Nesterovo) rajono partijos komiteto sekretorius V. Sivkovas. Ceremonijoje dalyvavo Karaliaučiaus srities Istorijos ir kraštotyros muziejaus direktorius L. Zaičikovas, Tolminkiemio (Čistyje Prudy) apylinkės pirmininkas V. Krivošejevas ir neseniai muziejaus direktore paskirta Liudmila Silova.

Po iškilmingų kalbų urna su K. Donelaičio palaikais pernešta į kriptą ir nuleista į gilią duobę. Kapą papuošęs juodas granito antkapis buvo nuklotas gėlėmis.

Antanas Žilinskas,
muziejininkas

Valdžios institucijų pasikeitimai Karaliaučiaus srityje

Šių metų rugsėjo 18 dieną visoje Rusijos Federacijoje įvyko 6-ojo šaukimo rinkimai į vietos ir regionų valdžios organus. Jie buvo surengti ir Karaliaučiaus krašte. Į Karaliaučiaus srities regioninį seimelį - tarybą (dūmą) rinkimų metu 20 dūmos narių penkerių metų kadencijai buvo išrinkta pagal partijų sąrašus daugiamandatėje apygardoje bei dar 20 narių - viemandatėse apygardose. Absoliučią vietų daugumą – 29 - gavo partija "Vieningoji Rusija", Komunistų ir Liberaldemokratų partijos gavo po 4, „Teisingoji Rusija“ ir Rusijos patriotų partijos turės po 1 vietą. Vienas iš seimelio narių nenurodė partinės priklausomybės.

Pirmasis seimelio posėdis ir jo vadovų rinkimas numatomas spalio 6 dieną.

Tą pačią rugsėjo 18 d. vyko rinkimai į 7 srities tarybas (rinkimai į jas srityje vyksta skirtingu laiku): Karaliaučiaus miesto bei Noihauzeno (Gurjevsko), Šventapilės (Mamonovo), Romuvos (Pravdinsko), Lazdynų (Krasnoznamenensko), Ragainės (Nemano), Ylivos (Bagrationovsko) rajonuose.

Apie seimelio bei jo komitetų išrinktus vadovus ir kitas vėlesnes naujienas skaitykite svetainėse www.donelaitis.info ir www.nemunas.info.

DŽ informacija

Apie Kristijoną Donelaitį

(Pabaiga. Pradžia Nr. 2 (215))

Tolminkiemyje

Kalbant apie Tolminkiemio laikotarpį, svarbu paminėti K. Donelaičio nuveiktus darbus, nes jų nudirbta tikrai daug: 1756 m. pastatyta nauja mūrinė bažnyčia, sudegusios vietoje – nauja mokykla, iš savo santaupų pastatyti našlių namai, rekonstruotas klebonijos pastatas, vienintelis išlikęs iki mūsų dienų: „Tolminkiemio klebonija, neskaitant šventoriaus medžių, dabar yra vienintelis poeto kūrybinių džiaugsmų ir kančių liudytojas, unikaliausias kultūros paminklas“¹. Kitą poeto aistrą - barometrų, termometrų, optinių prietaisų gaminimą galima sieti su Švietimo epochos mokslo atradimais, o klavesinų ir neseniai išrasto fortepijono meistravimą – su nepaprasta meile muzikai. Muzika kaip ir sodininkystė XVIII a. užėmė labai svarbią vietą. K. Donelaitis rytinę kalnelio atšlaitę apsodino rečiausiais vaismedžiais, nes sodas

¹ Ten pat, p.153.

Tolminkiemio bažnyčia

buvo dar viena poeto aistra. Ir nors garsas apie talentingą laikrodžių ir mikroskopų, muzikos instrumentų meistrą sklido ir po jo mirties, K. Donelaičio nemirtingumą lėmė ne šie jo talentai. Todėl ypatingai svarbu atsigręžti į žmones, supusius poetą – ir artimus studijų laikų bičiulius, ir iškilius lietuviškos raštijos kūrėjus, savo darbais bei veikla, kaip manoma, galėjusius paskatinti ir patį K. Donelaitį imtis plunksnos.

1743 m. rudenį K. Donelaitis, išlaikęs kunigo egzaminus Karaliaučiaus universitete, paskiriamas į Tolminkiemį klebonu. Čia jis praleido visą likusį gyvenimą ir 1780 m. vasario 18 d. amžino poilsio atgulė savo rankomis perstatytos bažnyčios kriptoje.

Artimiausias studijų metų bičiulis Johanas Fridrichas Šperberis, nuo 1738 m. jau dirbantis Tolminkiemyje precentoriumi – kunigo padėjėju ir miestelio mokytoju iš Stalupėnų parsivežė K. Donelaitį eiti naujų pareigų. Sunku pasakyti, kaip atsitiko, kad mirus Tolminkiemio klebonui Johanui Fridrichui fon Esenui, vieta atiteko ne pačiam Šperberui, turėjusiam daugiau teisių užimti šią vietą, bet Donelaičiui. Galėjo būti, kad prasta Donelaičio materialinė būklė paskatino Šperberį pasiaukoti. Galbūt jo, kaip nelabai gerai mokėjusio lietuvių kalbą, neskyrė dirbti klebonu parapijoje, kurioje didesnė dalis tikinčiųjų buvo lietuviai? Tolminkiemyje precentoriumi Šperberis dirbo dar trylika metų. Vėliau Donelaitis apie bendro darbo metus yra pasakęs: „Mes gerai sutarėme“. Persikėlęs į Kuncus Kuršių nerijoje Šperberis „vieną vasarą ryžosi tokiai tolimai kelionei aplankyti savo studijų laikų draugą ir trylikos metų Tolmin-

Tolminkiemio klebonija, kur buvo sukurti „Metai“.

kiemio bendro darbo bičiulį². Kiek vėliau persikėlė į Gavaičius, apie trylika kilometrų nutolusius nuo Tolminkiemio. Donelaitis, dažnai lankydamas Geldapėje gyvenančius žmonos tėvus, pakeliui užsukdavo ir pas savo artimą draugą. Literatūrologas V. Kuzmickas taip rašė: „Ar įmanoma būdavo atsispirti pagundai aplankyti jau į penktą dešimtį persisvėrusį bičiulį, nepasidalyti su juo parapijos ir savo paties gyvenimo permainomis? Juk Kristijonas tuo metu dar buvo labai guvus ir sveikas ir, turėdamas gerų norų, galėjo retkarčiais savo geradarį aplankyti net pėsčiomis“³.

Pilypas Ruigys (1675-1749), nuo 1708 m. iki pat mirties dirbęs kunigu Valtarkiemyje (dabar rus. Olchovatkoje) susipažino su Donelaičiu šiam dar bedirbant Stalupėnuose. Jis atkreipė dėmesį į muzikalų, išsilavinusį, gerai lietuvių kalbą mokantį jaunąjį mokytoją. Donelaitis ne tik dažnai svečiuodavosi Valtarkiemyje, bet ir vienu metu, maždaug apie 1746 m., laikinai pavadavo P.Ruigį, kai šis buvo išvykęs į Karaliaučių tvarkyti kalbos darbų leidimo reikalų ir ilgokai ten užtruko.

² Kondratas B. Kūrėjų pėdsakais. Vilnius: Margi raštai, 2004, p. 250.

³ Kuzmickas V. Kristijonas Donelaitis. Vilnius: Vaga, 1983, p. 128.

Taip artimai bendraujant K.Donelaičiui tikrai turėjo būti gerai žinomi ne tik P.Ruigio kalbos darbai, bet ir jo požiūris į lietuvių kalbą. O šį požiūrį padėjo suformuoti XVIII a. pradžioje kilusi kalbinė polemika. Apskritai XVIII a. vyko dvi kalbinės polemikos, kilusios amžiaus pradžioje ir pabaigoje bei lėmusios kalbos darbų ir visos lietuviškos raštijos pobūdį. Gumbinės kunigą Mykolą Merliną (1641-1708), pirmosios kalbinės polemikos atstovą, galima vadinti kalbos kultūros teorijos pradininku. Veikale „Pagrindinis lietuvių kalbos principas“ (1706) jis ne tik suformulavo svarbiausius lietuvių kalbos norminimo principus, siūlė nesitenkinti gramatikomis, bet mokytis leksikos, posakių, formų iš liaudies šnekamosios kalbos, t. y. rinkti patarles, priežodžius, dainas kaip kalbinę medžiagą. Toks siūlymas įteisino tautosakos naudojimą kalbos reikalams Mažojoje Lietuvoje leidžiamuose raštuose. Kita polemika, kilusi XVIII a. pabaigoje tarp Gotfrydo Ostermejerio (1716-1800) ir Kristijono Gotlybo Milkiaus (1732-1807) dėl giesmyno rengimo, A. Pupkio teigimu, „ne tik patvirtino Merlino nurodytus raštų kalbos kūrimo principus, bet ir išplėtojo lietuvių kalbos kultūros teorinę

mintį“⁴, suformulavo išsistą raštų redagavimo teoriją ir papildė bei gerokai praplėtė M. Merlino teiginius. M. Merlino pasiūlytus principus taikė J. Šulcas, versdamas Ezopo pasakėčias, J. Brodovskis, rašydamas taip ir likusį rankraštį – didelės apimties lietuvių kalbos žodyną – unikalų liaudies frazeologijos ir smulkiosios tautosakos rinkinį, o P.Ruigį minėta polemika paskatino parašyti veikalą „Lietuvių kalbos meletema“ (1708). Dėl įvairių kliūčių šis kalbotyros darbas, jau išverstas į vokiečių kalbą ir pavadintas „Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrimas“, buvo išleistas tik 1747 m. kartu su žodynu (didelės apimties *Lietuvių – vokiečių ir vokiečių – lietuvių kalbų žodynas*) ir sūnaus Povilo Ruigio gramatika. Šį darbą Donelaitis tikrai turėjo ir manoma, kad jį galėjo gauti iš paties Ruigio. Z. Zinkevičiaus teigimu, tai „pirmoji istorinė studija apie lietuvių kalbą, jos kilmę ir pobūdį“⁵, kurioje dar gerokai prieš lyginamosios kalbotyros atsiradimą bandoma lyginti lietuviškus žodžius su kitų kalbų žodžiais. Tapęs atsidavusiu lietuvių kalbos gynėju, siekdamas ją išaukštinti, minėtame veikale Pil. Ruigys iškėlęs lietuvių kalbos senumą, savarankiškumą, tautosakos pavyzdžius pasitelkė tobulumui, skambumui ir melodingumui išryškinti. Tautosakos faktus jis laikė tikraisiais rašomosios kalbos šaltiniais, o šioms savybėms pailustruoti paskelbęs tris lietuvių liaudies dainas, sukėlusias Švietimo epochos menininkų, filosofų susidomėjimą, tik dar labiau įtvirtino tautosakos, kaip rašomosios kalbos šaltinio, vertę. Pilypo Ruigio pavyzdžiu tautosaką užrašinė-

⁴ Pupkis A. Lietuvių kalbos normintojai ir puoselėtojai. Vilnius, 2010, p. 18-19.

⁵ Zinkevičius Z. Mažosios Lietuvos indėlis į lietuvių kultūrą. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2008, p. 165.

jo su juo artimai bendravęs Adomas Šimelpenigis (1699 – 1763), humoristinės lietuvių poezijos ir literatūrinio laiško pradininkas, pasižymėjęs neeiliniu literatūriniu talentu. Kelerių metų bendravimas su didžiuoju eruditu P. Ruigiu, kuris buvo „vienas pirmųjų lietuvių filologijos kūrėjų, Biblijos vertėjų į lietuvių kalbą, lietuvių tautos ir kalbos teisių gynėjų, lietuvių folkloristikos pradininkų“,⁶ bus turėjęs Donelaičiui įtakos ir paskatinęs dirbti savo tautos labui, o nuoširdi draugystė su A. Šimelpenigiu galėjusi įžiebtį kūrybos kibirkštį.

„Didysis būrų poetas yra tarsi jungiamoji abiejų XVIII a. kalbinių diskusijų grandis. Per Pilypą Ruigį Donelaitis siejasi su M. Merlino idėjomis, o šio pažangios mintys per Donelaitį ir Ruigių veikalus pasiekia Ostermejerio ir Milkaus rašinius“⁷. K. G. Milkus gerokai perdirbo, papildė ir išplėtė naujais dalykais tėvo ir sūnaus Ruigių žodyną bei gramatiką (1800). Ši gramatika užbaigė pusantrą šimto metų trukusį Mažosios Lietuvos praktinių lietuvių kalbos gramatikų periodą. Po 56 metų išėjusi Augusto Šleicerio gramatika jau buvo mokslinis darbas. Tiesiogini Donelaičio ir gerokai už jį jaunesnio Kristijono Gotlybo Milkaus bendravimą patvirtinančių faktų neišliko, tačiau žinoma, kad Donelaitis lankėsi K. G. Milkaus tėvo Pėterio Gotlybo Milkaus, taip pat liuteronų kunigo, giesmių vertėjo, puikiai mokėjusio lietuvių kalbą, namuose, skaitė „Metų“ ištraukas. Su Donelaičio kūryba jaunesnysis Milkus buvo susipažinęs – kaip kitaip reikėtų paaiškinti faktą, kai viename iš

savo gramatikos skyrių „Trumapas lietuvių poezijos vadovas“ jis pateikė 18 eilučių ištrauką iš Donelaičio „Metų“ su vertimu į vokiečių kalbą. Ir šią ištrauką pateikė kaip pavyzdį, iliustruojantį gerą lietuvių kalbos mokėjimą. Literatūrologai įžiūri Donelaičio įtaką ir K. G. Milkaus grožinei kūrybai – pasakėčios „Kūlikas“ vertimui bei poemai „Pilkainis“.

Ilgai Donelaitis bendravo ir su G. Ostermejeriu – mokėsi Karaliaučiaus universitete, lankė lietuvių kalbos seminarą, diskutavo giesmių vertimo klausimais. Po Jokūbo Brodovskio⁸, didelės apimties rankraštinio lietuvių kalbos žodyno autoriaus, mirties į Trempus (Novostrojevą) buvo paskirtas G. Ostermejeris. A. Pupkis⁹ mano, kad jis turėjo Brodovskio žodyną ir bendraudamas su K. Donelaičiu galėjo apie jį diskutuoti. Ši prielaida leistų nubrėžti M. Merlino idėjų sklaidos liniją per Brodovskį, Donelaitį iki Ostermejerio ir Milkaus kalbos darbų.

Mirus P. Ruigiui, į Valtarkiemį paskiriamas kitas Donelaičio bendramokslis ir geras draugas Johanas Henrikas Kempferis. Apie jį Donelaitis vėliau rašys: „Šis vyras buvo nuoširdus Dievo tarnas ir teisinga, ištikima siela. Mes vienas kitą nuoširdžiai mylėjome“. Dažnai bičiulį lankė Valtarkiemyje.

Pradėjus meistrauti muzikos instrumentus, draugai į Tolmin-⁸ Jokūbas Brodovskis per 30 metų parengė didelės apimties dvikalbį žodyną, tačiau jis liko neišspausdintas. Iki mūsų dienų išliko apie 1000 puslapių rankraštis. Žodyne pateikė anoniminių autorių ir paties surinktą smulkiąją tautosaką – daugiau kaip 1100 patarlių ir priežodžių, per 100 mįslių. Galime tik pritari Zigmo Zinkevičiaus teiginiui, kad šiuo savo darbu, nors ir neišspausdintu, J. Brodovskis išgelbėjo nuo pražūties daug Mažosios Lietuvos kalbinės ir dvasinės kūrybos lobų. Į kitus tautosakos rinkinius ar kalbos darbus Brodovskio tautosaka pirmiausia pateko iš K. G. Milkaus žodyno.

⁹ Pupkis A. Lietuvių kalbos normintojai ir puoselėtojai. Vilnius, 2010, p. 26-27.

kiemį užsukdavo dažniau. Vieną kartą nudžiugino būrys bičiulių: J. H. Kempferis iš Valtarkienio, Narkyčių (dabar rus. Meždurečjė) kunigas Karlas Fridrichas Jordanas, studijų draugas, su sūnumi Johanu Gotfrydu Jordanu. Skambėjo fortepijono ir klavesino¹⁰ muzika, skaitomos „Metų“ ištraukos. Vokiečių rašytojas Johannesas Bobrovskis romane „Lietuviški fortepijonai“ šį susitikimą vaizduoja taip: „Trečias pianinas buvo baigtas. Svečiavosi kolegos iš Mielkiemio ir Valtarkienio su žmonomis. Brolis Kempferis, brolis Jordanas ir aš, visi susėdome, kiekvienas prie kito instrumento. Pianinai atrodė gerai suderinti, manasis, paskutinis, buvo bent kiek stipresnio garso“.

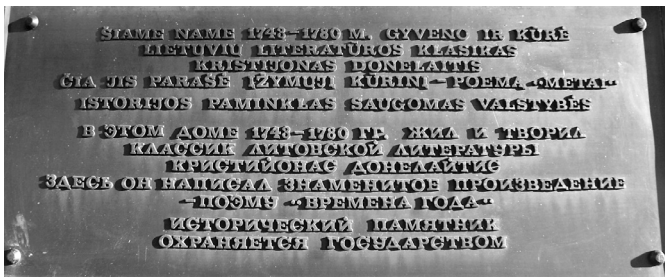
L. Rėza pirmojo „Metų“ leidimo (1818) pratarmėje rašė, kad Donelaitis, kaip nedaugelis poetų, yra kūręs savo tekstams muziką¹¹ ir mini keturias kompozicijas, kurias jis atlikdavo savo bičiuliams. Johanas Gotfridas Jordanas, pirmą kartą apsilankęs svečiuose pas Donelaitį, gerai suprato kompozicijų prasmę ir tai leidžia spręsti, kad tekstai turėję būti lietuviški. Išlikę Donelaičio laišakai, rašyti jaunajam Jordanui rodo nuoširdžią draugystę ir patvirtina faktą, kad Tolminkiemio klebonija buvo lietuviybės ir kultūros sklaidos židinys. Čia buvo daug diskutuojama muzikos, kalbos, literatūros klausimais. Po trejų metų Donelaitis dar kartą apsilankė Valtarkiemyje, kad vietoje mirusio draugo Kempferio įvesdintų bažnyčion jaunąjį draugą Johanną Gotfrydą Jordaną, kuriam

¹⁰ Pats Donelaitis rašė, kad meistrauti pradėjo sulaukęs 39 metų, jam padėjo į Tolminkiemį persikėlęs brolis Mykolas. Jo padedamas sumeistravo kelis klavesinų ir neseniai išrastą fortepijoną.

¹¹ Ulčinaitė E., Jovaišas A. Lietuvių literatūros istorija XIII – XVIII amžius. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 439.

⁶ Ulčinaitė E., Jovaišas A. Lietuvių literatūros istorija XIII – XVIII amžius. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 2003, p. 398.

⁷ Pupkis A. Lietuvių kalbos normintojai ir puoselėtojai. Vilnius, 2010, p. 25.

Ana Regina ir perdavė Kristijono rankraščius.

Be čia paminėtų Mažosios Lietuvos raštijos kūrėjų ir jų darbų – „gausių kolektyvinių raštų leidimų, kalbos bei poetikos tyrinėjimų, žodynų, pasaulietinės literatūros vertimų (J. Šulcas) bei originaliosios poezijos bandymų (A. Šimelpenigis, K. Milkus) - neįmanoma įsivaizduoti Donelaičio kūrybos tokios, kokia ji yra“¹². Visi šie darbai išpureną dirvą pasaulinio garso poeto kūrybai, nes „Donelaitis kita plotme – grožinės literatūros kūrinyje – pratęsė, arba teisingiau, įkūnijo M. Merlino, J. Šulco, J. Brodovskio, P. Ruigio, K. Milkiaus siekimus padaryti lietuvių literatūrinę kalbą raiškia, turtingą, suprantamą“¹³. Visos pažangiausios ir demokratiškiausios XVIII a. raštijos kūrėjų darbuose reiškiamos idėjos sutekėjo į būrų dainiaus poetinį žodį ir virto pasaulinio lygio poema „Metai“, o gyvosios lietuvių kalbos, tautosakos vertinimas ir buvo ta versmė, maitinanti Donelaičio kūrybos liaudiškumą ir unikalią kalbą. „Įsikūnijęs meno aktu, jis įaugo ne tik į savųjų tautiečių, bet ir į tarptautinės visuomenės sąmonę, tapdamas įrodymu, kad kūryba – žmogaus nemirtingumo laidas“¹⁴. Tai galėtų būti viena iš priežasčių, kodėl K. Donelaičio kūryba, ypač poema „Metai“, yra sulaukusi ypatingo ir lietuvių, ir užsienio šalių dailininkų dėmesio. 1963 m. gra-

fikas Vytautas Kalinauskas sukūrė iliustracijos jubiliejiniam leidiniui „Jau saulelė vėl...“ ir paskutinėje iš jų pavaizdavo sėjantį būrą – jo figūra iš-

kilusi pavasarėjančios gamtos fone. Jis sunkiai ir dorai dirbo, jis pelnėsi duoną sūriu prakaitu, jis niekam nieko blogo nepadarė, todėl toks iškilmingai ramus ir susikaupęs saulės nušviestais laukais žengia iš vieno šimtmečio į kitą. Ir jau neišnyks amžių tėkmėje, nes Kristijono Donelaičio poema „Metai“ yra jam, būriui, pastatytas amžinasis paminklas. Amžinasis paminklas gimtajai kalbai.

Šiandien K. Donelaičio memorialinis muziejus yra Karaliaučiaus (Kaliningrado) srities istorijos ir meno muziejaus padalinys, o po Tolminkiemio bažnyčios skliautais, kriptoje besiilsintis poetas, lietuvių grožinės literatūros pradininkas, yra ne tik lietuvių, bet viso pasaulio poetas.

LITERATŪRA:

1. Gineitis L. *Kristijono Donelaičio aplinka. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.*
2. Gineitis L. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha. Vilnius, 1964.*
3. Kitkauskas N., Kitkauskienė L. *Kristijono Donelaičio memorialas Tolminkiemyje. Vilnius, Kultūros leidykla, 2002.*
4. Kondratas B. *Kūrėjų pėdsakais. Vilnius: Margi raštai, 2004.*
5. Kuzmickas V. *Kristijonas Donelaitis. Vilnius: Vaga, 1983.*
6. Pupkis A. *Lietuvių kalbos normintojai ir puoselėtojai. Vilnius, 2010.*
7. Ulčinaite E., Jovaišas A. *Lietuvių literatūros istorija XIII – XVIII amžius. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003.*
8. Zinkevičius Z. *Mažosios Lietuvos indėlis į lietuvių kultūrą. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.*

¹² Gineitis L. *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha. Vilnius, 1964, p. 232.*

¹³ Ten pat, p. 289.

¹⁴ Gineitis L. *Kristijono Donelaičio aplinka. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 143.*

Tai, kas išlieka ir šventei praėjus

Visa Lietuva 2014-uosius minėjo kaip Kristijono Donelaičio metus. Trys šimtai metų klasikui, lietuvių grožinio žodžio pradininkui, palikusiam pasauliniame literatūros lobyne poemą „Metai“ apie lietuvių būro gyvenimo džiaugsmus ir vargus. „Metų“ tekstas prkalba ir šiandienos žmogui kaip prasmingas literatūros kūrinys, kur žodis gyvas, tikras, meninis. Kone kiekvienas turime mėgstamas garsiosios poemos eilutes, nuo mokyklos laikų atmintyje išsaugotą „Metų“ vaizdą...

Lietuvių klasiko jubilėjaus proga Šiaulių universiteto Humanitariniame fakultete įvyko interdisciplininė mokslinė konferencija „Metų laikai kultūroje“.

Labai džiugu, kad konferencijos metu Humanitariniame fakultete buvo atidaryta Kristijono Donelaičio auditorija. Dar džiugiau, kad buvo, kas prisidėjo prie šio sumanymo įgyvendinimo. Tai Kristijono Donelaičio draugijos Šiaulių skyriaus pirmininkė Izolina Natalija Lingienė (jos postūmis atidaryti auditoriją buvo lemiama), lėšomis parėmė verslininkas Ramūnas Karbauskis, savo rankų darbu – donelaitininkas Kazys Alminas. Auditoriją papuošė ŠU Menų fakulteto docentės Aldonos Visockienės sukurtas K. Donelaičio bareljefas, papildysiantis donelaitianos ikonografiją (šio darbo reprodukcija puošia leidinio viršelį). Taip pat Aldona Visockienė naujai vardinei auditorijai nupiešė ir K. Donelaičio portretą pagal žinomą Eriko Varno sukurtą lietuvių klasiko portretą. Fakultete atsirado dar viena kultūriškai ir meniškai įprasminta erdvė...

Konferencijai buvo parengtas informacinis lankstinys *Kristijonas Donelaitis Šiauliuose* (parengė šių eilučių autorė). Tradiciškai Literatūros istorijos ir teorijos katedros rengiamos konferencijos

Valė Sorakaitė,
Marijampolės kolegijos dėstytoja

praturtinamos įvairiapuse kultūrinė programa. Šios konferencijos metu Šiaulių Gegužių progimnazijos Lėlių teatro artistai vaidino Kristijono Donelaičio pasakėčią „Lapės ir gandro česnis“, buvo atidarytos Šiaulių krašto tautodailininkų darbų paroda „Metai“ (parodos kuratorė Laima Kelmelienė) ir klaipe diečio fotomenininko Virgilijaus Jankausko paroda „Done-lai-tis“, pasakojanti apie poeto kelią Mažajoje Lietuvoje. Konferencijos dalyviai išvyko į pažintinę kelionę „Pavasario linksmybės Pašiaušėje, Tytuvėnuose, Šiluvoje“. Labai smagu, kad konferenciją iš dalies parėmė Šiaulių miesto savivaldybė.

Praužus jubiliejams, išlieka parašytos ir išleistos knygos, kurias bus galima atsiversti ir praslinkus nemažai metų.

Konferencijos dalyvių dėmesiui pasiūlyti tyrimų profiliai visų pirma buvo sietini su Kristijono Donelaičio fenomenu. Tad prasminga ir simboliška, kad XX, „jubiliejinis“, *Actos* tomas pradedamas skyriumi „Kristijono Donelaičio ir jo aplinkos tyrinėjimai“, kurį sudaro penki straipsniai. Jie labai skirtingo pobūdžio, atveriantys vis kitą „langą“ į didžio lietuvių poeto pasaulį. Filosofas Kęstutis Šerpetis K. Donelaičio poemoje ieško „gamtinio-ontinio kosmoso ciklines universalijas (metų laikus) ir žmonių bendrumenių bei asmenybių (de)ontologinių „pasirinkimų būti“ modusų“ atspindžių. Regina Koženiauskienė analizuoja Liudviko Rėzos dedikaciją vokiečių baronui Vilhelmui fon Humboltui, išspausdintą „vienoje iš garsiausių visų laikų lietuviškų knygų (1818)“ ir F.O. Tecnerio pasakytą prologą prie 1896 m. pastatyto paminklinio akmens Lazdynėliuose, straipsnyje išryškinta žydėjimo metafora, pavasario šventės vaizdinys, taikliai perteikiantys K. Donelaičio kūrybos pasaulį. Genovaitė Dručkutė aptaria Lietuvos skaitytojui menkai težinomą Jeano

Mauclère'o „Dabartinės literatūros panoramą“ (1938) – vienintelę išsamią lietuvių literatūros istoriją Prancūzijoje, kur nagrinėjama ir Kristijono Donelaičio poema „Metai“. Laimutė Kasparė tyrinėja Peterio Tempesto K. Donelaičio „Metų“ vertimą į anglų kalbą, ypač akcentuodama leksikos vaizdingumą, teigdama, kad šis vertimas suvirpino angliškai kalbančių skaitytojų širdis, kaip ir pridėra poezijos kūriniai. Muzikologė Virginija Apanavičienė nagrinėja Kristijono Donelaičio „Metų“ recepciją lietuvių akademinėje muzikoje (Algimanto Bražinsko operą „Kristijonas“, Broniaus Kutavičiaus oratoriją „Metai“ ir kt.).

Kituose dviejuose šio tomo skyriuose svarstomas metų laikų fenomenas literatūroje ir kituose diskursuose – kalboje, tautosakoje, etnokultūroje, kino mene.

Lietuvių grožinis žodis pradedamas būtent metų laikų įprasminimu, žmogaus gyvenimo ir metų laikų ciklo sąsajų apmąstymu. Ačiū K. Donelaičiui. Galima sakyti, kad metų laikų ir žmogaus gyvenimo ciklo paralelė yra universali, dažnai aptinkama lietuvių ir užsienio autorių tekstuose. Skyrius „Metų laikai literatūroje“ – pats gausiausias, čia publikuojami devyni straipsniai. Tad kokių gi „metų laikų“ autorių kūryba apmąstoma šiame skyriuje? Daugiausia dė-

mesio skiriama lietuvių autorių kūriniais. Metų laikų vaizdinys aptartas Vaižganto, Maironio, Marius Katiliškio, Jono Juškaičio ir kitų autorių tekstuose. Metų laikai tradiciškai dažnai figūruoja (ir kaip atskira tema) ir vaikų literatūroje: nagrinėjami Liutauro Degėsio ir Renatos Šerelytės poezijos ir prozos kūriniai vaikams. Viena straipsnyje lyginama lietuvių ir užsienio poetų žiema – Georgo Traklio, Paulio Celano ir Alfonso Nykos-Niliūno, Henriko Radausko bei Liūnės Sutemos. Atskirai tiriama vasaros filosofija Albert'o Camus rinkinyje *Vasara*. Tyrinėtojų aptarti visi metų laikai – vasara ir žiema, pavasaris ir rudenis. Straipsniai atskleidžia visų keturių metų laikų labai įvairias poetines konotacijas pasirinktuose analizuoti tekstuose.

Trečiame skyriuje „Laikas, metų laikai kalboje ir kultūroje“ laiko ir metų laikų fenomeną tyrinėja kalbininkai (dairomasi po lietuvių senuosius raštus, lietuvių kalbos pasaulėvaizdį, turtingą lietuvių kalbos sinonimiją), kalbama ir apie metų laikus tautosakos ir etnokultūros diskursuose: tyrinėjamos metinės šventės ir jų populiarumas bei metų laikai dabartiniuose sveikinimuose su šventėmis. Pastarieji straipsniai yra labai aktualūs todėl, kad atskleidžia šiuolaikinio žmogaus mentalitetą, požiūrius, vertybes, estetinį skonį. Straipsnių rinkinys baigiamas Pieterio Brueghelio dailės kūrinių interpretacijos kine analize. Šis tarpdisciplininio pobūdžio tyrinėjimas duoda peno apmąstymams apie metų laikų metaforos semantines ir poetines išgales, o visas straipsnių rinkinys – apie metų laikų svarbą žmogaus gyvenime ir kūryboje, mene.

Išties neįsivaizduojama literatūra, dailė, kinas be peizažo, be metų laikų *vaizdo*. Tai neišsemiamą temą, verta išsamių monografinių tyrimų.

Prof. Džiuljeta Maskuliūnienė

